

ADATOK A KÉKEDI RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM TÖRTÉNETÉHEZ

Bocsi Zsófia^a – Fazekas Gyöngyi^b – Giber Mihály^c – Szilágyi Krisztián Antal^d

^a régész-történész – Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft., Budapest

^b festő-restaurátor művész – Koszta József Múzeum, Szentés

^c régész – független kutató

^d régész-történész – Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft., Budapest

Absztrakt: A kékedi római katolikus templom története mindeztáig feldolgozatlan és közöletlen volt. A tervezett felújítási munkákhoz kapcsolódóan lehetőség nyílt a történeti, építéstörténeti adatoknak a korábnál sokkal szélesebb körű megismerésére. Ezek igazolták, hogy a templom középkori eredetű falakat, épületrészeket bizonyosan magában foglal. A templomot a Thököly-féle háborúk pusztításai után a 18. század elején előbb újjáépítették (legkésőbb ekkor tornyot is építettek hozzá), majd a 19. század elején kibővítették, boltzatot és karzator építettek benne. Eltekintve a 19. és 20. századi felújítási munkáktól, a templom mai külső-belső alaprajzi elrendezése, építészeti képe a 19. század elejére kialakult. Számos részlet (külső támpillérek, elfalazott ablakok, barokk kori és középkori festésrétegek, stb.) és ismertté vált adat (elbontott középkori sekrestye és szentély) alapján a templom építéstörténetében még jónéhány, csak további műemléki és régészeti kutatással tisztázható kérdés van.

Kulcsszavak: település- és plébániatörténet, építéstörténet, műemléki kutatás

BEVEZETÉS

A 2016. év tavaszán a kékedi (alsókékedi) római katolikus egyházközség, mint filia felett felügyeleti és plébániai kormányzósági jogot gyakorló Gönci Római Katolikus Plébánia (Szabó László János plébános) a kékedi római katolikus templom remélt felújításához szükséges pályázat előkészítése közben műemléki kutatási munkára kérte fel a jelen sorok íróiból álló csapatot. Ennek eredményeképpen a templomról Építéstörténeti Tudományos Dokumentáció (GIBER *et al.* 2016) és Festő-restauratori Szakvélemény (FAZEKAS 2016) készült.¹

A tervezett és egyébként valóban szükséges felújítási munkák egyelőre nem kezdődtek el, de elmaradt a műemléki kutatás második szakaszának tekinthető

helyszíni kutatás (ún. falkutatás) is, sőt még a levéltári kutatás is folytatható. Ennek ellenére úgy véltük, hasznos, ha az eddigi történeti, kutatástörténeti, építéstörténeti adatokat, az újabb restauratori vizsgálat eredményeit közzé tesszük, legalább a múzeumi évkönyv terjedelmi és formai keretei között, hiszen ezzel is jelentősen bővíthetjük a templommal kapcsolatban ismert adatok körét. Tesszük ezt annál is inkább, mivel a templomról a szakirodalomban eddig csupán néhány soros összefoglalók jelentek meg, jóllehet – mint az Olvasó majd látni fogja – a kékedi római katolikus templom története és építéstörténete sokkal érdekesebb téma annál, mintsem ezt néhány mondattal el lehessen intézni.²

1 Fazekas Gyöngyi festő-restaurátor művész roncsolásos kutatás elvégzése nélkül, a 2004 óta nyitva hagyott kutatóablakokban látható jelenségeket (a 2004-es kutatás után a nem nagy felületű kutatóablakok egyikét sem fedték el, így ma is szabadon tanulmányozhatóak), a falak állapotát vizsgáló, illetve más műtárgyak (templomban lévő festmények) elemzésén és megfigyelésén alapuló, kutatói javaslatokat is tartalmazó szakvéleményt készítet.

2 Az adatgyűjtést, kutatói munkát Budapesten az akkor még létező Forster Központ Tervtárban, Irattárban, Fotótárban és Könyvtárban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, az egri Főegyházmegeyi Levéltárban, a debreceni Egyetemi Könyvtárban, valamint a Kassai Érseki Levéltárban (Arcidiecézny Archiv, Košice) és internetes forrásbázisokban végeztük.

KÉKED ÉS A KÉKEDI RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM ELHELYEZKEDÉSE

Kéked község Magyarország északkeleti részén, Borsod-Abaúj-Zemplén megye északi felében, a gönci járásban található. Területe 13,05 km², míg lakossága 178 fő.³

A falu 1943-ban jött létre Alsókéked és Felsőkéked községek egyesítésével. Közigazgatásilag délről Pányok, délnyugatról Abaújvár, északról és nyugatról Szlovákia, míg keletről Füzér és Hollóháza határolja.

A templom Kéked község déli részén, az egykori Alsókéked község területén, a jelenlegi Alsókéked községrész középső részén, közvetlenül az egykori Melczer-kastély mellett, a kastélytól nyugat-északnyugati irányban, a település/településrész fő utcájának déli oldalán helyezkedik el.⁴ A templom épülete ugyanakkor már a történeti térképeken is felismerhető, melyek közül mi a katonai felmérések és egy kataszteri felmérés anyagát néztük át.

A II. József idején felvett I. katonai felmérésen (1. kép) mindkét akkori Kéked település megtalálható, azonban a térkép készítői névben felcserélték Felső- és Alsókékedet, vagyis a mai Alsókékedet illették Felsőkéked névével. Alsókéked központjában a kastély, tőle közvetlenül nyugatra a templom állt. A falutól nyugatra még egy templomot vagy kápolnát jelöltek (KF I.).

Az I. Ferenc uralkodása idején felvett II. katonai felmérésen Alsókékedet már a megfelelő névvel illették. A templomot és a kastélyt kiemeltként ábrázolták. Az előzőleg a falutól nyugatra jelölt kápolna helyén temetőt mutat a felmérés (KF II.).

A Ferenc József idején elkészített III. katonai felmérés eredeti, színes térképlapja megsemmisült, így csak egy nagyon rossz minőségű, fekete-fehér másolat maradt fenn. A kastély a szelvényen még jól kivehető, a templom azonban már nem annyira, kissé beleolvad a környezetében jelzett házakba. A nyugati területen lévő temetőt szanálták, területére porták kerültek (KF III.).

Az 1867-es kataszteri térképen (2. kép) nagyon jól felismerhető a templom. Olyannyira, hogy annak teljes alaprajzi körvonala követhető, még az oldalán lévő támpillérek elhelyezkedése is egyértelműen mutatkozik.

Ezt összevetve a templom legutóbbi, 2013-ban készült felméréssel (3. kép) látható, hogy 1867-ben is a mai kiterjedését, összképét mutatta.

A KÉKEDI RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM MŰEMLEKI KUTATÁSTÖRTÉNETE 2016 ELŐTT

A kékedi római katolikus templomnak 2004 előtt nem volt semmilyen műemlékinek nevezhető kutatása.

A templom a 20. század eleje óta szerepel a műemléki jegyzékekben (FORSTER 1906, 65–66)⁵. Részletes leírás sajnos azonban nem volt róla. Genthon István és Szentiványi Gyula a következőképpen írják le: „Római katolikus templom egyetlen homlokzat előtti toronnyal, támpillérekkel, eredetileg gótikus, a XVIII. században építve.” (GENTHON–SZENTIVÁNYI 1940, 2). Később ugyanezt az adatot Genthon pontos dátummal (1729) idézi (GENTHON 1961, 157).

A műemlékjegyzékek műemlék jellegű épületként szerepeltetik, ami építészeti, történeti, régészeti és képzőművészeti, iparművészeti vagy néprajzi szempontból jelentős építményt takar. Műemléki védettségét az 50041/1958. sz. határozattal rendelték el (GÓLYA 1960, 120; IKAFALVI DIÉNES 1990, 352).

A korábbi adatokhoz képest az 1990-es országos műemlékjegyzék annyi új információt tartalmaz, hogy berendezése egy főoltár, ami barokk, 1700 körüli. Megjegyzendő, hogy a templom koránál az 1720-as évszámot tünteti fel (IKAFALVI DIÉNES 1990, 352).

Az eddigiekhez képest viszonylag részletesebb leírást ad a megyei képes műemlékjegyzék: „Főhomlokzat előtti, zömök tornyának felső szintjén félköríves, lent egy kis kerek ablak. Az oldalhomlokzaton alacsony támpillérek, köztük félköríves ablakok. Kétszakszagos hajója és szentélye csehsüvegboltozatokkal, félköríves apszisa negyedgömb boltozattal fedett. A szentély jobb oldalán sekrestye. A szentélyben copf örökmécses.” (SZABADFALVI–CSERI 1992, 35).⁶

2001-ben a Katolikus Lexikon kötetében már több, de még így is csak címszavakban közreadott információ olvasható a templomról, ahol annak történetét Kéked falu első, 1297-es említésénél kezdik, majd a 20. századi plébánosok felsorolásával zárják. A templomról képet is közöltek, melyet Makky György készített (DIÓS–VICZIÁN 2001, 443).

A 2016-ot megelőző egyetlen műemléki kutatás akkor történt, amikor 2004-ben restaurátori kutatásra

A lektori vélemény (Simon Zoltán, régész) javaslatai alapján utólagos levéltári kutatást, adatgyűjtést végeztünk az MNL MOL-ban (Budapest) is.

3 Magyarország közigazgatási helynévkönyve, 2015. január 1. (magyar és angol nyelven). Központi Statisztikai Hivatal, 2015. szeptember 3. (Hozzáférés: 2015. szeptember 4.)

4 EOVS adatok: 109-331 térképlap, (X) 819929; (Y) 358375, (Z) 205,6 mBtf.

5 A kötet adatának forrása: [SCHEMATISMUS] 1870, 24.

6 A szócikket Kishonthy Zsolt készítette.

került sor (M. Bán Beatrix festő-restaurátor művész és M. Nagy Éva festő-restaurátor művész), amelynek során a templom hajójában, illetve a hajó nyugati végében lévő karzatnál több ponton kutatószondákban vizsgálták a falakon lévő festett és meszelt rétegeket. A kutatás kiderítette, hogy jelenleg meglévő felület alatt barokk kori, illetve középkori festett rétegek is fennmaradtak. A kutatással egy időben Balázs Gyula összefoglalót készített a templom fa anyagú berendezéseiről. Az összefoglaló ugyanannak a dokumentációnak lett része, mely tartalmazza a restaurátori kutatási jelentést is (M. BÁN *et al.* 2004).⁷

Ezt követően egészen 2016-ig további műemléki kutatás nem történt a kéked-i római katolikus templomban. Mint látni fogjuk, jóllehet a templomon ezt megelőzően is több felújítási munka történt, de ezek esetében szondázó kutatás egyáltalán nem történt, és kutatási intézmény által végzett helyszíni szemle sem igazolható egyetlen esetben sem.

KÉKED KÖZSÉG ÉS A TEMPLOM TÖRTÉNETE

Kéked neve a régen személynévként használatos magyar kék melléknévből ered, annak *-d* képzős származéka (KISS 1978, 324). Egyes feltevések szerint a településen található kénes gyógyfürdőt tápláló forrás kékes színű vizéről kapta elnevezését (SZIKLAY–BOROVSKY 1896, 285).

A település neve első alkalommal 1297-ben kerül említésre *Keked* formában, mint az oklevélbe foglalt közmeghallgatáson/tudományvételen résztvevő nemesek egyikének-másikának családi neve. A felsorolásból két család körvonalazódik: *Ithe* és fiai, *Motk* és János, illetve *Irke* és fiai, *Pous* és *Acinkto* (GYÖRFFY 1966, 109; SOÓS 1985, 485; WOLF 1989, 151; CABELLO–SIMON 1994, 201).⁸ Egy 1310-ben keletkezett oklevél minden bizonnyal az utóbbiak családjára vonatkozik, miszerint Kéked-i *Joka*(?) fia *Pous*, és fiai, László, Péter és András megosztottnak Kéked, Komlós, Pichnye és Kaproncza nevű birtokaikon.⁹ Legközelebbi említése 1317-ben fordul elő *Kekud* alakban, egy birtokperben elrendelt

határijárást végrehajtó királyi ember nevéként, aki történetesen a korábban már említett *Ithe* harmadik fia, Domonkos volt (GYÖRFFY 1966, 109; CABELLO–SIMON 1994, 201).¹⁰ A Kéked-i család történetére vonatkozó okleveles forrásokat Simon Zoltán és Juan Cabello gyűjtötték össze és dolgozták fel igen alaposan és részletesen (CABELLO–SIMON 1994; CABELLO–SIMON 1998), ezért a családra vonatkozó további adatok ismertetésétől eltekintünk, csupán a településre vonatkozó forrásokra összpontosítunk. 1319-ben mint *Panic*¹¹ birtok határosa kerül említésre, *Quequed* alakban (GYÖRFFY 1966, 109).¹²

A Magyar Királyság területén 1332 és 1337 között felvett nagy pápai tizedjegyzékben ismét találkozunk Kékeddel. A település neve csak ebben az egy forrástípusban is számos formában maradt fenn: *Quequed*, *Quiquinet*, *Kykít*, *Kekud*, *Kekuk* – hasonlóképpen az eddig felsorolt okleveles forrásokhoz: ahány oklevél, annyiféle alak. Egyháza papja 1332-ben 12 garast, 1333-ban 8 garast, 1334-ben 3, 1335-ben pedig 2 garast tartozott fizetni (GYÖRFFY 1966, 109).¹³ Ez az első – és úgy tűnik, sajnos az egyetlen – olyan adat, ami arra utal, hogy a településnek volt temploma a középkorban. A rövid bejegyzések nem említik temploma titulását, 1332-ből és 1333-ból viszont ismerjük papjának nevét, akit Mihálynak hívtak.¹⁴

1341-ben Telkibánya meghatárolásakor találkozunk ismét Kékeddel, aminek során újfent *Panyk* határosaként említik, illetve megnevezik a határában levő, felerészt Kékedhez és Nádasdhoz tartozó *mons Zoluk*-ot. A település neve *villa Kekyd*, illetve *villa Keyked* alakokban szerepel az oklevélben (CSÁNKI 1890, 210).¹⁵ Ha a forrásokban szereplő alakokból indulunk ki, akkor a falu valamikor a 14. vagy a 15. század folyamán megketőződött, innentől kezdve Alsó- és Felső-Kékedként találkozunk vele. Szabó István az ilyen jellegű – azaz az Alsó- és Felső- jelzős – faluketődéseket a szoros földrajzi összefüggésben levő falvak esetében figyelte meg, amelyeknél nem szükségszerű a falvak kialakulása közti időbeni eltolódás, de lehetséges. „Az Alsó jelzőt

7 A dokumentációt lásd: Forster Központ Tervtára, Budapest. Jelzet és leltári szám nélküli dokumentáció az ÁMRK tervtárából átvett dokumentációk között a Forster Központ Tervtár gyűjteményében.

8 „... *Ithe*, *Motk* et *Johanne filiis eiusdem de Keked*...” Két sorral lejjebb: „...*Pous filio Irke de Keked*, *Acinkto fratre eiusdem de eadem*...” DL 89261. 1297. június 5. Az oklevél közlése: HO 1234–1536. 150. sz. 157. o.

9 Publikált regeszta. AOL II. 1306-1310. 1027. sz. reg. 445. o.

10 „...*unacum Dominico filio Ithe de Kekud homine regio*...” DL 70603. 1317. április 30. Az oklevél közlése: AOM 381 sz. 421–422. o. Publikált regeszta: AOL. IV. 1315-1317. 449. sz. reg. 169–170. o.

11 Pányok. Ma is létező település Kékedtől délre, kb. 2 km-re.

12 „...*possessio Panic* ... et *due partes a parte Quequed existentes*...” DL 71851. 1319. április 21. Publikált regeszta: AOL. V. 1318-1320. 434. sz. reg. 172. o.

13 RATIONES 1281–1375, 212, 319, 353, 368. Megjegyzés: Soós 1985, 485. csak az 1332-es adatot idézi.

14 RATIONES 1281–1375, 212, 319.

15 DL 3402. 1341. augusztus 5. Kiadása: WENZEL 1880, 347. Publikált regeszta: AOL. XXV. 1341. 545. sz. reg. 256. o.

általában az alantabb fekvő és egyben rendszerint régebbi, a Felső-t pedig közvetlen szomszédságában a már lejtőre vagy magasabb teraszra épült és korban fiatalabb falu kapta.” (SZABÓ 1971, 123). A kettőződésnek természetesen lehetett még számos más oka is úgy, mint a birtokosztás, vagy a birtok egy részének eladása, eladományozása. Kékéd esetében nem tudni, mi volt az ok, illetve mikor történt meg a falukettőződés (SZABÓ 1971, 121).¹⁶ Az 1427. évi kamarahaszná-összeírást közlő Engel Pál már két településnéven közli az adatokat. A mutatóban Alsó- és Felső-Kékédként szereplő helységek magában a forrásban azonban teljesen más, eddig ismeretlen településneveken fordulnak elő: Alsó-Kékéd *Reglwd*, Felső-Kékéd pedig *Kendeled* név alatt. Előbbiben Kékedi András neve alatt 20 portát, utóbbinál Kékedi Miklós nevével 17 adózó jobbágyportát írtak össze. A jelenséget Engel Pál azzal magyarázza, hogy az összeírók bizonyos esetekben teljesen elírták a települések neveit (ENGEL 1989, 37, 39, 47).¹⁷ Felső-Kékédet – immár tényleg ezen a néven – 1470-ben és 1483-ban említik (CSÁNKI 1890, 210; CABELLO–SIMON 1994, 202)¹⁸, az első esetben Laczházaként.¹⁹

Talán a falukettőzéssel magyarázható Soós Imre azon – sajnos pontos forráshely megjelölése nélküli – adata, mely tudni véli, hogy Alsókékéd támpilléres toronnyal rendelkező gótikus templomát a 15. században építették (Soós 1985, 485).²⁰

1462 tavaszán többszörösen is hatalmaskodást követnek el Kékéd birtok és lakosai kárára. Egyrészt a Perényiek emberei a Kékédhez tartozó szántóföldekből foglalnak el bizonyos területeket, másrészt a Rozgonyi család felbujtására, azok szinyei jobbágycsoportjai kivágják, és

ismeretlen helyre szállítják a falu Holtharmad nevű erdejének fáit. A panaszos Kékedi Imrén (*Emericus de Kyked*) kívül a kijelölt öt királyi emberből szintén Kékedi (*de Keked*) vezetéknevű: Mihály, István és László (CSÁNKI 1890, 210).²¹ 1464-ben egy újabb adalékot kapunk a település környezetének megismeréséhez, amikor a szomszédos Nádasdot (*Nadasth*)²² birtokló Ónodi Czudar Simon felmenti ugyanezen Kékedi Imrén (*Emericus de Keketh*) a *Melpathak* folyón saját maga által épített és karbantartott fahidat használó kékedi jobbágyait a kötelező vámfizetés alól (CABELLO–SIMON 1994, 201).²³ Az alábbi forrásokból az is kitűnik, hogy noha már 1427-ben is két településrészt írtak össze – igaz, merőben más neveken –, a forrásokban továbbra is csak egyszerűen Kékédként jelenik meg a település, és a családneveket illetően sem állandósul a megkülönböztető Alsó-, illetve a Felső- jelző, annak ellenére, hogy teljesen elvált a két település. A továbbiakban immár csak a jelen közlemény tárgyát képező római katolikus templom helyszínére, Alsókékédre vonatkozó adatokat soroljuk fel.

Az 1500-as évek elejéről viszonylag sok irat maradt fenn egy Kékéd határában levő, egykor a birtokhoz tartozó malomhelyről, azonban ez pusztán annak köszönhető, hogy az illető malom egy elmérgesedett adásvételből/adományozásból/foglalásból kiinduló pereskedés tárgyát képezte. A huzavona 1501. év végén indult, és csak több éven át tartó pereskedés után, 1507 decemberében rendeződött hivatalosan. Az ügy abból indult ki, hogy 1496 őszén a pálos rend Gönc melletti Szent Katalin monostorára hagyták egy, a Melegvízen/Teplícén épített, Alsókékéd birtok határain belül álló malom tulajdonjogának felét. A malmot egyébként ház nélküli, tönkrement, régi malomként említik.²⁴ A tulajdonrész Kékedi András adta el korábban. Amikor András fivére, Péter ezt megtudta, végrendeletileg ő is a monostorra hagyta a fennmaradó fél malomrész.²⁵ Egy rokonuk, Felsőkékedi Vitályos azonban ezt nem fogadta el, és ragaszkodott hozzá, hogy a malom részben őt és fiait, illetve Alsókékedi Miklóst és fiait illeti meg. Mivel mind neki, mind a monostornak voltak bizonyító erejű okleveleik, a per hosszasan elhúzódott, a szerzetesek többször is megpróbálták bevezettetni

16 A kettőződés idejére vonatkozóan Szabó István is hoz egy adatot, miszerint Abaúj vármegyében a 14. század dereka tájáig a falutelepülések 22%-a megkettőződött falu volt (SZABÓ 1971, 125).

17 A mutatóban Kékéd A 105 jelzet alatt szerepel. *Reglwd*: 229. sor, *Kendeled*: 261. sor. Az elírásra ld. ugyanitt 14. Forrás: DL 24819. 4 v. illetve 5 r.

18 Felsőkékedi (*de Femlsenkeeked*) Literatus István, fia János és testvére Kelemen két lakatlan jobbágytelket vásárolnak Gibárton 100 aranyforintért. DL 61073. 1483. június 7.

19 Az 1470-es adatot Csánki Dezső hozza, régi levéltári jelzettel (CSÁNKI 1890, 210). Azonosítása egyelőre sikertelen. Egy 1470. január 8-án kelt oklevelet találtunk (DL 16926), amelynek kiadója a jászói konvent, Kékedi Mihály pedig kiküldött királyi emberként szerepel benne. Ebben az oklevélben azonban nem fordul elő sem Felsőkékéd, sem Laczháza.

20 Forráshely megjelölése nélkül. Ebből következőleg a torony, sőt támpilléres torony létezése, illetve az erre vonatkozó adat bizonytalan. A templom 15. századi építésére vonatkozó információ viszont a 18–19. századi canonica visitatio-k leírása, azonos értelmű adatai alapján hitelesnek tartható.

21 DL 15711. 1462. március 16.

22 Abaújnádasd (Trstené pri Hornáde, Szlovákia). Ma is létező település Kékéd-től északnyugatra, légvonalban kb. 3 km-re.

23 DL 66712. 1464. június 9. Az oklevél kiadása és regesztája: MELCZER 1890, 88, 51. sz.

24 DL 20487. 1501. december 21.

25 DL 21080. 1501. november 22.

magukat a birtokba, Vitályos pedig gyakran elfoglalta azt, kizárva a malomból a monostor embereit.²⁶

A 16. századtól megszorodnak a Kékedi családra vonatkozó források: családi genealógiák és számos, Kékedre vonatkozó birtokügyi irat maradt fenn. A 17. század elejére öt ágat lehet elkülöníteni a családon belül. Az Alsókékedi ághoz kapcsolódik Alsókéked legismertebb műemlékének, a manapság Melczer-kastély néven ismert, 1627-ben megosztott családi rezidenciának az építése is (CABELLO–SIMON 1994, 202–207).

A térség a mohácsi vész után, a kettős királyság idején hadszíntérré vált, s a török is közeledett. Az 1553. évi dikális összeírás négy portát, három zsellért, egy fél pusztát és egy allodiális telket, valamint egy egyéb, azaz adófizetés alól mentesített, vagy kedvezményezett személyt talált Alsókékeden (MAKSAY 1990, 84).

Az Oszmán Birodalom újabb és újabb hadjáratai arra kényszerítették az uralkodót, hogy egyre több pénzt fordítson a végvárrendszer és a várvédő katonaság fenntartására. Az 1569. évi 27. törvénycikk értelmében a végvárak közelében levő birtokok dézsmáit a király, illetve a Kamara a főpapoktól haszonbérbe vehette. Ennek az intézkedésnek a hatására keletkezhetett 1570-ben az egri káptalan Szent János könyve, amely az egri püspök és káptalan jövedelmeit vette számba. Az újavári főesperesség rozgonyi dézsmakerületében nyilvántartott Kékedre vonatkozóan is találunk benne adatokat: mindkét településrészen a Mindenszentek oltár javára szedték a quartát,²⁷ gabonából és borból egyszerre.²⁸

Azt, hogy mikor érte el a reformáció az itteni falvakat és milyen mértékben, pontosan nem tudni. Egyes adatok szerint a templom 1550 körül került a reformátusok kezére (DIÓS–VICZIÁN 2001, 443). Ezt látszik alátámasztani az a kevésbé ismert forrástípus, ami a tizedjegyzékek mellett a protestáns lelkészek nyugtáit foglalja magába. Ők ugyanis nem hogy nem fizettek tizedet, de bizonyos részét – negyedét, nyolcadát, tizenhatodát – illetményként megkapták, amiről rendszerint vagy a dézsmaszedők, vagy ők maguk saját kézzel írott nyugtatványt állítottak ki.

1585. augusztus 1-jén Korlátfalusi Pólya Pál nevére szól a nyugta, amit az abaújnádasdi egyház és annak leányegyházai, Eszkáros, Hernádzsadány és a két Kéked után kapott. 1585 ősztől 1622-ig már csak a két

Kéked nevének feltüntetésével a következő protestáns lelkészeket ismerjük: 1585 ősze – Korlátfalusi Pólya Pál, 1586. november 30. – Huszár István, 1589. augusztus 19. – Majtényi György, 1591. június, illetve augusztus 24. – Liszkai György, 1594. október 30., 1595. október 23., 1596. október 18., 1597 – Forrai András, 1606. szeptember 12. – volt lelkésze, de nincs megnevezve, 1608. november 9., 1610. december 1. – Gönci Szőlős Pál, 1614. szeptember, illetve november 6. – Korlátfalusi János, 1616. október 16. – Eperjesi János, 1617. november 27. – ismét Korlátfalusi János, 1620. szeptember 10. – Kállai János (rector), 1621, 1622 – Vári István (ZOVÁNYI 1929, 5, 8, 18).

További támpontot a szomszédos Abaújnádasd története adhat, aminek a plébániájához hosszú éveken át tartozott Alsókéked is: Nádasdot 1636-ban foglalták el a reformátusok, temploma pedig ugyanez év környékén le is égett – feltételezhetjük, hogy a foglalás nem volt mentes az erőszaktól (NEMO 1904, 105). 1696-ban mind Alsó-, mind Felsőkéked kőtemplomát a kálvinisták, azaz reformátusok használták (RÁTH 1868, 275–276; SOÓS 1985, 485).

Az azonban bizonyos, hogy a környékbeli falvakban a 17. század elején már protestáns lelkészek működtek, erről nyújtanak adatokat a megyében 1601 és 1615 között lejegyzett református egyházlátogatási jegyzőkönyvek. Az Alsókékedre vonatkozó adatokat valamikor 1614 előtt rögzítették. Az igen töredékesen fennmaradt feljegyzésből nem derül ki, mivel tartoztak a telkes jobbágyság, zsellérek, illetve özvegyek. Az esketés és a temetés 12–12 dénár, a keresztelés egy kenyér, egy tyúk, a komapénz egy-egy pénz. A falu szántóföldjei három nyomásra voltak, egy tömb Pányok felé, egy a Hernád felé, a harmadik pedig Felsőkéked felé. A határban előforduló nevek Pányok felé: Hosszú szer, Keskeny szer, Horgas és Kert megi. A Hernád felé eső négy föld neve: Hosszú szer, Tető, Keskeny szer és Malomszeg mező. A Felsőkéked felé eső öt föld nevei: Hosszú szer, Keskeny szer, Kert megi, Egres eleje és Kenderföld. Számon tartottak még egy házat, ami a Prédikátorsághoz tartozott, illetve egy ahhoz tartozó erdőt. A Mester a földesúrnál lakott, mint házitanító, így mind Alsó-, mind Felsőkéked 8 köből búzával tartozott neki.²⁹

26 DL 20487. 1502. július 27. 1506. július 29. 1507. október 5. 1507. november 2. DL 16955. 1504. augusztus 2. DL 21589. 1506. augusztus 24. DL 21695. 1507. április 14. DL 21780. 1507. november 9. DL 21781. 1507. december 9. Az adatok egy része Simon Zoltán adatgyűjtéséből származik.

27 A tized negyedrésze.

28 LIBER 2005, VII. 39, 63, 93.

29 REF.ELJ., 61–62. Jegyzetek: 388. Az Abaúji Református Egyházmegye jegyzőkönyvének lelőhelye: Sárospataki Református Kollégium Levéltára, K. gg. V. 15. Töredékes, 118 folio (2r) alakú levél. Ehhez lásd: Dienes Dénes: Utószó, Források, i.m. 435.

A Kékediek alkalmanként egy-egy telket eladhattak a birtoktestből, erre utal a 16. század eleji malomper és a következő adat is: 1678 márciusában a néhai Keczer András Fiscusra szállt javainak a fölbecslésében említettek bizonyos kékedi telkeket, amelyek 200 forintot érnek.³⁰ A két fél- és egy egésztelek később egy 1690-es és egy 1696-os összeírásban is szerepel, itt már Alsókéked megjelöléssel, Keczer András és felesége szerzett javai között, mely fele részben a Fiscust, fele részben az árvákat illette meg.³¹

A térség 17. század végi történetét az itt zajló Thököly Imre vezette szabadságharc erősen meghatározta. Az 1682 és 1685 között fennálló Felső-magyarországi fejedelemség létrehozása és megtartása felvonulási területté változtatta a környező vármegyéket, a felkelést vezető Thököly központja pedig a közeli Regéc lett. Erről tanúskodik egy 1684 év végén felvett urbárium is, aminek a tanúsága szerint a kastély ekkor már elpusztult, tetőzete leégett, a hozzá tartozó major is pusztán állt. Négy lakosa közül ketten zsellérek és csak egy jobbágy, akinek volt egy tehene is; a negyedik az ispán, aki szabados. A három nyomásnyi föld, két rét és a 6 szántatlan pusztatelek mellett van egy kastélyhoz tartozó puszta malomhely is. A lakosok csak kézi munkával szolgálnak.³² Ez az időszak a település történetében is fontos volt. 1685 novemberében elhunyt a Kékedi család utolsó férfitagja, Kékedi Balázs. Birtokainak örököse egyetlen leánya, Katalin lett, aki ekkor már a felesége volt egy német származású, elmagyarosodott eperjesi kereskedőcsalád sarjának, Melczer Jánosnak. Így került a kékedi kastély és a hozzá tartozó birtok házasság útján a Melczerek tulajdonába (CABELLO–SIMON 1998, 261).³³

A kékedi templomra vonatkozó következő adatot 1711-ből ismerhettük meg. Ez nem más, mint egy igen rövid magyar nyelvű lista a templom felszereléséről,

mely alapján joggal feltételezhetjük, hogy a templom ekkor már a katolikusoké volt.³⁴

A templomot 1729-ben újjátta fel a Melczer család (NEMO 1904, 106; SOÓS 1985, 485).³⁵ 1763-ban Melczer Pál azt javasolta az egri püspöknek, hogy állítson plébániát vagy Nádasdon, vagy Alsókécheden (SOÓS 1985, 485). A kassai levéltárban őriznek egy ugyanez év március 8-án kelt levelet, amelyet az alsómislei plébános, Melchior Brandis ugyanez ügyben írt feljebbvalójának, az egri püspöknek.³⁶ 1770-re a plébánia épülete elkészült Nádasdon, ugyanis Nádasd, a két Kéked és Abaujvár hívei ide kérnek plébánost az egri püspöktől (SOÓS 1985, 485).³⁷ A fenntartás végett az év végén készült egy gazdasági jellegű összeírás az új plébánia jövedelméről, fizetéseiről és juttatásairól is.³⁸ A két Kéked tehát a nádasdi anyaegyház filiája lett 1925-ig, amikor itt is felállították az önálló lelkészséget (SOÓS 1985, 485).

Egy évvel korábban, 1769-ben *canonica visitatio*-t végeztek az egyházmegyében, aminek fennmaradt jegyzőkönyve is. Eszerint Alsókéked akkoriban Alsómisle filiája volt. A templom állapotára, berendezésére és felszerelésére vonatkozó értékes adatokon kívül többek között az is kiderül belőle, hogy a Thököly-időkben kálvinista kézre került templom ezután vált romossá (bár az 1711-es összeírás alapján használható maradha-

30 UeC Fasc. 035. No. 032. pag. 6, 12. 1678. március 18. A 200 forint értékű tételt egy 1690-es összeírás is tartalmazza, itt már Alsókéked megjelöléssel, Keczer András és felesége szerzett javai között, mely fele részben a Fiscust, fele részben az árvákat illette meg.

31 UeC Fasc. 035. No. 048. pag. 1. Kassa, 1690. november 16. UeC Fasc. 035. No. 051. pag. 2. 1696. november 7. A fent dézett adatokat az előbbi tartalmazza.

32 UeC Fasc. 001. No. 030. pag. 1-2. 1684. december 18. Ugyanezeket az adatokat tartalmazza egy másik urbárium is, mindkettő Melczer János és Mihály elkönfiskált javai között sorolja fel Kékedet. UeC Fasc. 038. No. 041. pag. 97. 1682-1684.

33 Az adatnak némileg ellentmondanak azok az 1684 körül keletkezett urbáriumok, amelyekben Alsókéked mint Melczer János és Mihály elkönfiskált java szerepel.

34 MNL MOL P 1826, 7. cs. 42. tétel (1), 1711. A listában (az összeírás címe: „Kékedi templom portékáinak idzése”) olyan tételek szerepelnek, mint aranyozott ezüst kehely ostyatányérral, kehelyhez való lepel, vászonkendő a kehely megtisztításához, selyemmel varrt keszkenő, miseruha, miseing, vállkendő, öv, oltárra való abrosz, oltárelő, kendők, feszületek, kisméretű kancsó tányérkával, réz gyertyatartók, kis csengettyű, evangéliumos könyvek. Az összeírás a templom építészeti megjelenésével ugyanakkor egyáltalán nem foglalkozik.

Itt jegyezzük meg, hogy jelen tanulmány kéziratának lezárásáig csak erre az egyetlen adatra találtunk a Melczer családnak az MNL MOL-ban őrzött levéltári anyagában a kiegészítő levéltári kutatás közben. Igaz, a család levéltári anyagában vannak még olyan iratcsomók, amelyekben előfordulhatnak leírások a templomról. Ha további levéltári kutatás során találunk még ilyet, egy újabb közleményben közzé tesszük.

35 A templom ekkor kaphatta a Szentháromság tiszteletére szentelt patrocíniumát, ami nem biztos, hogy azonos a középkori patrocíniummal, amiről nem maradtak fenn források (DIÓS–VICZIÁN 2001, 443).

36 AACass Nádasd, Trstené pri Hornáde, Acta Parochiae, 1757–1882 (a továbbiakban: Nádasd AP). Inventáre fary a kostolov 1807, 1810, 1828, 1838, 1849, 1859 – 1763. március 8. Melchior Brandis alsómislei plébános levele.

37 AACass, Nádasd AP – 1770. május 12.

38 AACass, Nádasd AP – 1770. november 28. Revisio et representatio domus parochiae nadasdiensis... kezdettel, Kruslák József gönci plébános részére címezve. Ebben Alsókéked a plébániát ellátó javadalmak, illetve a harangozás ellátására innen kijelölt három jobbágy kapcsán kerül említésre.

tott, vagy a romossá válás után használhatóvá tették). Az 1729-es felújítás során a Boldogságos Szűz Mária szeplőtelen fogantatása tiszteletére szentelték fel, noha tudni lehetett, hogy a két-három évszázaddal korábban emelt templom patrocíniuma a Szentháromság volt. A Melczerek a templomot felújítása után visszaadták a kálvinistáknak, hogy használhassák.³⁹

Egy másik, 1810-ben keletkezett *canonica visitatio*-ból az derül ki, hogy a templomot 1805-ben Melczer Ágnes, Zombori Zsigmond özvegye jóvoltából felújítják, sőt, át is építik, kétszeresére növelve alapterületét, illetve új sekrestyével bővítik, tornyát megemelik és kifestik, a templomot beboltozzák, a korábbi fakarzat helyett kőkarzatot kap.⁴⁰

1870-ben 302 katolikus, 5 görögkatolikus, 4 ágostai hitvallású, 17 helvét és 15 izraelita vallású hívót írtak össze a településen ([SCHEMATISMUS] 1870, 25). Ekkor említik először a régi kőtemplom patrocíniumát is, amit egykor a Szentháromság tiszteletére emeltek ([SCHEMATISMUS] 1870, 24; NEMO 1904, 106). A patrocíniummal kapcsolatban e helyütt jegyezzük meg, hogy az 1867-es kataszteri térképen (2. *kép*) is Szentháromság (Szent Háromság) felirat olvasható a templom ábrázolása mellett.

A millenium évében a már saját postahivatallal rendelkező Alsókékedden 47 házban 339 többnyire magyar lakos élt (SZIKLAY–BOROVSKY 1896, 285). 1904-ben lakosai közül 272 fő a római katolikus, 8 fő a görögkatolikus, 46 fő a helvét és 13 fő az izraelita valláshoz tartozott (NEMO 1904, 106).

A trianoni békeszerződés után Alsó- és Felsőkéked község továbbra is Abaúj-Torna vármegyéhez, pontosabban annak Magyarországon maradt részéhez tartozott. A megye központja ekkor Szikszó lett. Egyházmegyei szempontból azonban Alsó- és Felsőkéked a kassai püspökség fennhatósága alatt maradt, jóllehet a püspökség központja az új határon túlra került. A kassai püspökség magyarországi részeinek egyházi kormányzását egészen 1993-ig káptalani helynökök látták el (Az egyházmegyék helyzetéhez: TÖRÖK–LEGEZA 2000, 141). Soós Imre

az egri egyházmegye plébániáinak történetét taglaló munkájában az abaúji főesperesség gönci kerületében tárgyalja Alsókéked plébániáját (Soós 1985).

1925-ben Alsókéked függetlenedett addigi anyaegyházától, Abaújnadasdtól és önálló lelkészséget állítottak fel itt is. A lelkészek a Melczer-féle alsókéked-i kastélyban kaptak szállást, de miután a kastély a II. világháború idején lakhatatlanná vált, ennek egy melléképületét hozták használható állapotba, ez lett a plébánia (Soós 1985, 485; DIÓS–VICZIÁN 2001, 443).

1943. június 13-án a belügyminiszter elrendelte az Abaúj-Torna vármegyébe kebelezett Alsó- és Felsőkéked községek egyesítését, Kéked néven. A település jellege kisközség lett.⁴¹

Az egyházmegyék beosztásának újabb átalakítására 1993-ban került sor. Ekkor II. János Pál pápa rendelkezése nyomán új egyházmegyék jöttek létre Magyarországon (illetve a veszprémi püspökség érsekséggé alakításával egy új főegyházmegye is megalakult), valamint az egyházmegyék határait a meglévő országhatárokhoz igazították. Ennek megfelelően a kassai egyházmegye magyarországi részeit – köztük Kékedet is –, az egri érseki főegyházmegyéhez csatolták, közvetlenül Eger alá rendelve.⁴²

A KÉKEDI RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE AZ ÍROTT ADATOK ALAPJÁN

A kutatás tárgyát képező, ma is álló templom középkori alapokon áll, illetve középkori részeket foglal magába. A többszöri átépítések következtében építészetiileg barokk stílusú jelleggel bír. Középkori részei pontosan, minden elemükben még nem ismertek, de – az előző fejezetben részletesen taglalt – Kéked történetére vonatkozó források alapján a következő információkat tudjuk biztosan állítani a korábbi templomról:

– a pápai tizedjegyzékekben *Quequed*, *Quiquinet*, *Kykít*, *Kekud*, *Kekuk* neveken említett település egyházának papja 1332-ben 12 garast, 1333-ban 8 garast, 1334-ben 3 garast, 1335-ben pedig 2 garast tartozott fizetni; papjának neve 1333-ban Mihály volt;

39 AACass, *Visitatio Canonica Parochiae Nižná Mišja* (Alsó-mislye) A.D. 1769. 7–8., 10–11., 14–16., 37–38. oldalak. A.D. 1769.08.17. 4., 6., 7., 20. oldalak. Részletesen lásd a templom építéstörténetével foglalkozó fejezetben!

40 AACass, *Visitatio Canonica [Parochiae Nadasdiensis]* A.D. 1810. VII. 31. A1-3, 1–7. oldalak. (A fedlap hiányzik, a benne levő iratok alapján Abaújnadasd plébániájának *Canonica visitatio*-ját tartalmazza. Mivel Alsókéked filiája volt Nadasdnak, első tételként szerepel az összeírásban, két különböző kézzel lejegyzett, nagyjából azonos tartalmú *canonica visitatio*-val, bár a második kétségkívül részletesebb, az első annak a kivonatának tűnik. Részletesen lásd a templom építéstörténetével foglalkozó fejezetben!

41 Magyar Távirati Iroda hírei 1920–1956 (MNL OL). Napi Hírek. Napi tudósítások, 1920–1944 – 1943_06_01_p611. 1943. június 13. 13 óra 20 perc.

42 Az egyházmegyék átszervezését II. János Pál pápa az 1993 Pünkösdi vasárnapján kelt *Hungarorum Gens* kezdetű bullájában rendelte el (TÖRÖK–LEGEZA 2000, 148, illetve ehhez még lásd a könyv végi térképet is).

– a 15. században épített (?) gótikus templom (támpilléres tornyával?)⁴³ a hitújítás során a reformátusoké lett;

– a reformáció elérte az itteni falvakat is. Temploma egyes adatok szerint 1550 körül került a kálvinisták kezére, a megyében 1614 előtt lejegyzett református egyházlátogatási jegyzőkönyvekben ugyanis már szerepel;

– a Thököly-időkben a templom a kálvinisták kezére kerül és lepusztul;

– 1711-ben összeírás készül a templom felszereléséről, mely alapján feltételezhető a katolikus birtoklás. A templom építészeti összképét ugyanakkor egyáltalán nem említik ekkor;

– 1729-ben a templomot a birtokos Melczer család felújíttatja, és miután felszentelik a Boldogságos Szűz Mária szeplőtelen fogantatása tiszteletére, átengedik a kálvinistáknak további használatra;

– 1769-ben Alsómisle filiája;

– 1770-ben Abaújnádasd filiája lesz;

– 1805-ben Melczer Ágnes, Zombori Zsigmond özvegye átépítteti és felújíttatja a templomot, ami visszakapja régi patrocíniumát is: ismét a Szentháromság tiszteletére szentelik fel;

– 1925-ben függetlenedik anyaegyházától és önálló lelkészséget állítanak fel.

A már említett, 1769-ben felvett egyházlátogatási jegyzőkönyv (*canonica visitatio*) rengeteg részlettel szolgál a templom építéstörténetére, kinézetére, állapotára, illetve a berendezésére, felszereltségére vonatkozóan. Az egyház eredetéről elmondják, hogy a kő falazatú templomot a Kékedi család építtette, több mint két-három évszázaddal korábban, majd Thököly idejében az akkoriban a kálvinisták kezében lévő egyház elpusztult és a Melczer család építtette újjá 1729-ben. Az általánosságban jó állapotnak örvendő kőtemplomnak a tornya is kőből épült, azonban nem volt bevakolva. Tetőzete fából készült, óra nem volt rajta, viszont volt két harangja: egy nagyobb, kb. 70 libra⁴⁴ súlyú, Szent János tiszteletére szentelve és egy kisebb, 30 libra körüli, amit Szent Donát tiszteletére ajánlottak. Kriptával nem rendelkezett,

43 Előbbi fejezetben is felhívtuk a figyelmet, hogy a támpilléres torony kizárólag Soós Imre könyvében szerepel adatként, de forrásmegjelölés nélkül, így nem tudni, honnan van az információ. A torony középkori eredete lehetséges, de nem bizonyított, esetleges támpilléreivel kapcsolatban végképp nincs hiteles adat. Egyébként még az sem kizárt, hogy a torony 18. századi (lásd az építéstörténetet alább) és a középkorban nem volt tornya a templomnak. A torony körüli kérdések, mivel írott adatok ezekkel kapcsolatban nem segítenek a tájékozódásban, csak falkutatással és ásatással válaszolhatóak meg.

44 Egy libra kb. 420 gramm lehetett, de tájanként változó volt a mértéke.

a falu felett azonban állt egy templomocska/kápolna, amit a Kékediek építtettek családi kriptának, de már megtelt. Ezt Melczer Pál restauráltatta. A templomnak volt egy kőből épített sekrestyéje az északi oldalon, ami nedves volt, akárcsak a templom, és szűk is, de nem annyira, mint amennyire sötét. Csak egy nagy szekrény volt benne, amiben a miseruhákat őrizték. A templomban állt egy meglehetősen alacsony, fából készült szószék. Ami a kisebb berendezési tárgyakat illetve, székei elég kényelmesek voltak, a falakon öt kép függött, volt egy keresztje, két zászlója (a harmadik épp akkor készült) és egy rézből készült keresztelőmedencéje. A templomban nem voltak hordozható szobrok, és gyóntatószék sem, viszont volt fából készült karzata, rajta egy új orgonával,⁴⁵ amit Melczer Pál adományozott. A templomban három oltár állt, de csak a nagyobbik nem rongálódott meg. Utóbbin helyezték el a szentségházat is, amiben azonban csak a húsvéti szertartás alatt őrizték az Oltáriszentséget. Lámpák voltak, de az egyház szegénysége miatt nem szoktak világítani, legfeljebb gyertyával, ha a hívek adakoztak. A kisebb felszerelések a templom berendezéséhez képest már gazdagabbnak mondhatóak: aranyozott ezüst kehely és áldozótálca, aranyozott réz ostyatartó, aranyozott sárgaréz szentségtartó, sárgaréz feszületek, ezüstözött tömjénfüstölő. Természetesen mindezek mellett megtalálhatóak az olcsóbb alapanyagokból készült tárgyak is úgy, mint az ón és fa kandeláberek, ón szenteltvíztartó edény, egyszerű fémcsengők, korsócska és kézmosótál, függőlámpa. A patrónus Melczer család nemcsak felújíttatta a templomot, de adományaival gazdagította is azt. Melczer Pál harangot, szentségtartót, baldachint, tömjénfüstölőt, feszületeket, kandelábereket, keresztelőmedencét, Szent sírt, valamint két nagy képet adományozott – az egyik üvegezett és a Czestochovai Szűz Máriát ábrázolja, a másik a Szentháromságot, illetve egy kisebb Szent Rozáliát.⁴⁶ A templom a következő évben az Abaújnádasdi plébánia filiája lett.

1791-ben az alsókékedi temetőben a hívek egy új keresztet emeltek, amelynek felszentelésére kéri a nádasi plébános az egri püspököt.⁴⁷

1797-ben az alsókékedi templom már túl kicsinek bizonyult a hívek számára, ezért az alsónádasdi plébános levelet írt az egri püspöknek, amiben tájékoztatta arról, milyen munkák elvégzése lenne szükséges. A hejcei

45 „*organum novum ... mutationum sex*”

46 AACass, Visitatio Canonica Parochiae Nižná Mišľa (Alsómislye) A.D. 1769. 7–8., 10–11., 14–16., 37–38. oldalak. A.D. 1769.08.17. 4., 6., 7. és 20. oldalak.

47 AACass, Nádasd AP – 1791. június 30. Miticzky János nádasi plébános levele.

kőművessel egyeztetve megállapították, hogy a majd 30 évvel korábban, fáradságos úton, felállványozással és kézi munkaerővel emelt tornyot meg kell erősíteni, a hajó rövidege miatt a hajófalakat meg kell hosszabbítani. A szentély alaktalan és csúnya, a sekrestye régi, nagyon lepusztult állapotban van, ezért új szentélyt és sekrestyét is kellene építeni. Ehhez főleg kőre lesz szükség, amit az elbontott sekrestye és szentély köveiből oldának meg, ha lesz belőle elegendő. Említi a Melczereknek a családi kriptájaként is funkcionáló kápolnáját a temetőben, amelyet legutóbb ugyancsak Melczer Pál újított fel jó 30 éve, és ami maholnap tető nélkül fog állni, annyira lepusztult. Érdemes lenne ezt is elbontani és felhasználni a kőanyagát, mivel már semmi funkciója nincs a kápolnának. A kőművesnek szüksége lesz ezen kívül mészre, vasra, zsinolyra és lécekre, amiknek az előteremtése az egyház szegénysége miatt nagy gondot jelent. A patrónus, Zombori uraság ígért fát és téglát, de a fuvarozás és a kézi munkaerő kifizetésében már nem tud segíteni.⁴⁸ Egy másik iratban fennmaradt a hejcei kőműves neve (Venceslaw Gerik/Gerig Vencel) és nyersanyag-kalkulációja is. Eszerint „dupla öl kő kívántatik – 15; oltatlan mész hordó – 109; a boltozathoz téglá – 11000, vas mázsa – 5; arkusnak és állásnak deszka – 100 darab; állásnak való fák – 50 darab; vaskapocs – 30; fövény – 400 szekér; lécszög – 2000.”⁴⁹

A felújításhoz szükséges pénzösszeg összegyűjtése minden bizonnyal sok időbe telt és csak nehezen sikerült, mert az építkezésre végül csak 8 évvel később került sor, ahogy ez az 1810-ből fennmaradt másik egyházlátogatási jegyzőkönyvből kiderül. Az irat (bevezetőben ismét röviden leírja a templom történetét, majd ezt követően) részletesen tudósít az átépítésről, amit az egyház tőkéjéből, a hívők kegyes adományai-ból és a patrónus család egy nőtagjának, az időközben elhunyt Zombori Zsigmond özvegyének, született Melczer Ágnesnek a jóvoltából vittek véghez. Mivel a régi templom már nem tudta befogadni a hívek megnövekedett közösségét, illetve meglehetősen kopott állapotba került, 1805-ben a korábbi templomot és tornyot a duplájára növelték. Új, festett szentélyt és tágas sekrestyét kapott, a templombelsőt beboltozták, a fakarzatot pedig kőből építtetre cserélték. Ugyanebben az évben, a Húsvét utáni 6. vasárnapon Újházy Károly felszentelte a felújított templomot a régi patrocíniumára,

azaz a Szentháromságra. A korábban befejezetlen, de a felújításkor vörös színűre festett toronyban ekkor is két harang volt, egy 210 és egy 100 libra⁵⁰ súlyú, Szent Donát tiszteletére szentelve. A templomban két oltár állt. Egy nagyobb, hordozható, a Szentháromság tiszteletére felszentelt 6 kandeláberrel, három aszalterítővel és egy függőlámpával,⁵¹ illetve egy kisebb, a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére felszentelt, két kandeláberrel és egy aszalterítővel,⁵² illetve egy szép Nepomuki Szent János képpel. Ez az oltár viszont inkább díszként funkcionált, mivel itt sosem miséztek. Mindkét oltárnál volt egy-egy kép a falon. Az Oltáriszentséget is a nagyobb oltáron tárolták, egy művészien kifaragott, többoldalú tabernákulumban. Szobrok továbbra sem voltak a templom birtokában, csupán két fakereszt lemez cor-pusszal: a jobb állapotú a kertben, a felújítandó kint a temetőben. Csengőből kettő a nagyobb oltárnál, egy a sekrestyeajtó melletti falon, egy pedig a persely mellett volt. A templom hajójában 16 pad van, illetve 5 kisebb, egy-két személyes ülőalkalmatosság részben a hajóban, részben pedig a szentélyben. Két falikép az új szószék felőli falszakaszon, egy a másikon, míg egy negyedik a sekrestyében található.⁵³

A templom felszereléséről legközelebb egy 1828-as inventárium tudósít, amelyben tételesen felsorolják a tárgyakat, és ha szükséges megemlíteni, azok állapotát. A templom berendezésére vonatkozóan a két harang mellett két új padot említenek, egy üveglámpát, két ón kandelábert és két fából valót, amit a ministránsok hordoznak. A falakon négy nagyobb és egy kisebb kép függött. A karzaton levő orgonát ekkor már elég rossz állapotban lévőknek írják le. A baldachin textilje molyrágta.⁵⁴

1837-ben egy újabb összeírás keretében látszólag a majd 10 évvel korábbi inventáriumot másolják át egy az

48 AACass, Nádasd AP – 1797. február 18. Miticzky János nádasdi plébános levele.

49 AACass, Nádasd AP – 1797. március 17. Miticzky János nádasdi plébános levele.

50 A forrásban nem szerepel mellette mértékegység. A másik példányban ugyanitt 90 és 30 libra szerepel, míg egy piszkozatként (?) használt másik inventáriumban ugyancsak 210 és 100 libra van feltüntetve ennél a tételnél. AACass, Nádasd AP – 1810. február 25. Füzesséry István összeírása. Az irat külzetén a felirat: Inventarium Ecclesiae filialis A.Kékediensis de anno 1828.

51 A másik fogalmazványban három lámpa és egy aszalterítő szerepel a 6 kandeláber mellett. A harmadik forrásban két alsó és három felső terítő szerepel. AACass, Nádasd AP – 1810.

52 Az inventáriumban itt négy ón kandeláber és három felső terítő szerepel. AACass, Nádasd AP – 1810.

53 AACass, Visitatio Canonica [Parochiae Nadasdiensis] A.D. 1810. VII. 31. A1-3, 1–7. oldalalak. Egy másik inventáriumot ugyanezekkel az adatokkal – illetve helyenként az apró részletekre is kiterjedő új információkkal megtoldva – a plébániai iratok között őriznek. AACass, Nádasd AP – 1810.

54 AACass, Nádasd AP – 1828.

egyben: a tételek száma ugyanannyi, a sorrend is azonos, mindössze annyi a különbség a nagyobb berendezési tárgyakat illetően, hogy nem két, hanem egy új padot sorolnak fel.⁵⁵

1839 nyarán a nádasdi plébános kassai kőművesekkel való egyeztetés után ismét a kékedí templom felújítására kér támogatást a feletteseitől.⁵⁶ 1845-ben a nádasdi és az alsókékedí orgonák felújítására kér 100, illetve 50 forintot.⁵⁷

1849. július 31-én ismét összeírták a nádasdi plébániának és filiáinak ingóságait abból az alkalomból, hogy az előző plébános meghalt, és újat iktattak be. A templomot ekkor kívülről rongáltak írják le, boltozatán számos repedés van, fala kiféheredett, vakolata hiányzik. A tető nagy részét az új plébános részben felújította új zsindelemmel. A sekrestye elég tágas, ahhoz képest az egész templom nedves. A templom és a sekrestye ajtaja is keményfából van, a zárszerkezet gondozott, jó állapotú. Az ablakok épek, nincsenek vashálóval megerősítve. A kandeláberek száma az előzőekhez képest nőtt, most összesen 19 van belőlük. A fából készült szószékről most említik először, hogy festett, ahogy a padok is, amikből összesen 19 van. Egy lemezből készült lámpa a nagyobbik oltár előtt lóg, míg az egyetlen, összeszerelhető üveglámpát a körmenetekben használják. A falakon levő képeket immár réginek írják le, számuk 6. Új baldachin is van, ami Melczer István adománya. A karzaton még mindig a régi orgona áll, amit legközelebb óhajtanak felújítani. A toronyban a két régi harang lóg.⁵⁸

1850-ben még mindig arról keletkeznek iratok, hogy a megboldogult előző plébános milyen felújításokat végeztetett a templom javára. Ezek tételesen: 1) 1846-ban az orgona javíttatása gyöngyösi mesteremberekkel; 2) 1847-ben a torony zsindelezése; 3) 1848-ban a templomtető már említett zsindelezése a déli részen.⁵⁹

1857-ben újból javíttatják az orgonát, aminek a költségeit a kékedí egyház egymagában nem tudja állni, ezért a püspöktől kérnek segítséget.⁶⁰ Az összeg még 1859-ben is hiányzik, ezért az új plébános ismét kéri. Az orgonát 9 síposra szeretné építtetni a kassai Josephus Reismaier mesterrel.⁶¹ Egy másik forrás szerint orgonáját 1860 körül valószínűleg Bakos Károly építette.⁶²

1865-ben a templom belső felújításának szükségéről értesülünk, amit kopottsága indokol. A plébános reméli, hogy még abban az évben el tudják végezni a szükséges munkálatokat a boltozat és a két oltár felújításával együtt.⁶³

1877-ben a Melczer család jóvoltából a templomban sok berendezési tárgyat felújítottak, kivéve a régi, díszítetlen szószéket, ám a plébános ennek felújítására és kidíszítésére is kapott ígéretet. Többek között a templom egy régi, Krisztus életét és kínszenvedését ábrázoló képének a megtisztításáról is szó esik.⁶⁴ Valószínűleg még a megelőző évben a templom külfalán levő két támoszlop tetejének kicserélése is elkerülhetlenné vált, illetve a torony tetőzetét is meg kellett igazítani. Utóbbinál kiderült, hogy nagyobb munkálatok is szükségessé váltak: a nyírfá tetőlécezet teljesen el volt korhadva, az egész toronytetőt ki kellett cserélni, újraszindelyezni, lefestetni. Egyúttal megaranyozták a torony tetején levő keresztet is.⁶⁵

A templom 19. század végi és 20. század eleji történetéről a forrásanyag korlátozott kutathatósága miatt szinte semmit sem tudunk.⁶⁶

Most látható harangjait 1926-ban és 1959-ben öntötték. Előbbit, ami 80 cm átmérőjű, Seltenhofer Frigyes fiai öntötték Sopronban, míg utóbbit, ami 63 cm átmérőjű, Szlezák Ráfael utóda öntötte Budapesten (DIÓS–VICZIÁN 2001, 443).

55 AACass, Nádasd AP – 1838. május 1. Külzetén a felirat: 489/1839. Inventarium super suppelectilis et rerum ad Ecclesiam Alsó Kékediensis spectantium occasione resignationis die 1^a Maii 1838. confectum. Az inventárium fejlécében viszont a *de anno 837* szerepel, tehát az összeírás egy évvel korábbi, amit az is alátámaszt, hogy a dokumentum alján az 1838-as dátummal záruló néhány sor más kéztől származik.

56 AACass, Nádasd AP – 1839. június 13. Külzetén a felirat: 499/1839. Alsó Kékediensis Ecclesiae summe necessaria quo prius recipienda per respectum curatum remonstratur. Thernany Ferenc abaújnásdai plébános levele.

57 AACass, Nádasd AP – 1845. november 22. Thernany Ferenc abaújnásdai plébános levele.

58 AACass, Nádasd AP – Inventarium Ecclesiae et Parochiae Nadasdiensis anno 1849 die 31ª Julii sub resignatione a morte Francisci Therna, Andreae Rusbánszky instituta – confectum.

59 AACass, Nádasd AP – 1850. szeptember 1. Külzetén: 1392/1850.

60 AACass, Nádasd AP – 1857. augusztus 6. Rusbánszky András abaújnásdai plébános levele.

61 AACass, Nádasd AP – 1859. május 9. Profcsik József abaújnásdai plébános levele. Külzetén: 751.

62 DIÓS–VICZIÁN 2001, 443. Adatközlés további hivatkozás nélkül.

63 AACass, Nádasd AP – 1865. június 9. Profcsik József abaújnásdai plébános levele. Külzetén: 812.

64 AACass, Nádasd AP 215/1877 – 1877. január 24. Profcsik József abaújnásdai plébános levele.

65 AACass, Nádasd AP 232/1877 – 1877. január 25. Profcsik József abaújnásdai plébános levele.

66 Az 1769–1877 közötti iratanyag rendezett formában, az abaújnásdai plébánia iratai között megtalálható. Az 1877 utáni évtizedek anyaga Robert Eliás kassai levéltáros szóbeli tájékoztatása szerint egyelőre nem helyiségenként, plébániákként szétválasztva, hanem év alapján egybegyűjtve található az összes többi térségbeli irattal együtt. Ez utóbbi iratmennyiségnek az átnézésére, feldolgozására nem volt lehetőségünk.

Az időben soron következő források már a szocializmus korából származnak. 1951-ben egy nagyobb felújításhoz igényelt anyagot az Állami Egyházügyi Hivataltól az akkori lelkész, Czigliédi Tihamér. Az anyagszükséglet nagyobbik része a siralmas állapotban lévő lelkészlak felújítását szolgálná, de ugyanakkor megemlíti azt is, hogy a templom bádogtetőzete rozsdásodik, ami egy átfestést igényel, hogy még menthető legyen. Ezen kívül a külső falazat és a belső padozat renoválása is szükségessé vált.⁶⁷ A tatarozás 1954-ig meg is történt, azonban az évek elteltével a templomon újabb részek kerültek felújításra szoruló állapotba, mert a lelkész 1954 májusában is adott be kérelmet egyházi (állami) segély folyósítására a felújításhoz. A konkrét ok a sekrestye beázása és egyik falának a bedőlése volt, illetve a villanyhálózat elavultsága, amit korszerűsítve a falban kellett volna elvezetni, mert az akkori állapotában életveszélyes volt a kisülések és az érintkezések miatt. Az egri helynök a kérelmet – arra hivatkozva, hogy költségvetést is kell mellékelni hozzá – elutasította. Ezután Czigliédi Tihamér arra hivatkozva, hogy a következő évben a templom tornyának, tetőzetének és falazatának nagyszabású renoválását tervezik, visszavonta a kérelmet.⁶⁸

1956 nyarán az új lelkész, Mátéffy József immár a templom belső kifestésének előkészületi munkáin fáradozik. A figurális ábrázolásokat is tartalmazó tervet Benke Zsuzsanna festő művész nő készítette el, a festésüket 8000 Ft-ért vállalta, amit a csegelyekbe festendő kisebb apostol alakok további 1000 Ft-tal, míg a zöld színű alapozás festése újabb 4000 Ft-tal növeltek volna. A festés során merült fel az a probléma, hogy a templom fala nedvesedik, amit a festés előtt mindenképp meg kell oldani valahogy. A kőműves mester biberkőves új vakolatot, míg a festőművész nő műkö burkolatot, illetve a megfelelő páratartalom elérése végett a tetőzetten kialakítandó szellőzőnyílásokat javasolt.⁶⁹ Az ügyben

további felújítási munkák is felmerültek, a lelkész ugyanis a következő beadványában az apszislabazat 120 cm magas deszkaborításának lecseréléséhez kért megfelelő méretű léceket.⁷⁰ A festés októberben mindenesetre elkezdődött, befejezése november végére volt várható.⁷¹

1958-ban az egyházközségi képviselőtestületi tagoktól, közülük is egy kőművestől tudjuk meg, hogy a kéked-i templom ismét felújításra szorul: a tető pléh borítását sürgősen le kellene miniumozni, a templom külsejét kőporozás vagy új vakolás útján fel kellene frissíteni, a kisebbik, elrepedt harangot pedig meg kellene hegeszteni, amit csak forrón lehet elvégezni, és ez költséges. Kerítésre is szükség lenne a templom körül, illetve az orgona olyan állapotba került, hogy inkább szégyenére, mint büszkeségére válik a községnek.⁷² Az ügyben mindenesetre a gönci esperesség előjárója, Szabó Béla esperes is írt Egerbe. Levele szerint a templom és a toronytető bádogfedése még jó, nem ázik át, de a lefolyó csatornákat tisztítani kell, valamint ő is említi a rozsdásodás előtti miniumozás szükségességét. Meglátása szerint a templom vakolása és a többi munkarész is megoldható a helyiek munkája, némi állami vagy egyházmegyei segély mellett, több évre elosztva a pénzt és a munkát. Dr. Brezanóczy Pál káptalani helynök 4000 Ft egyházmegyei segélyt utalt ki azzal, hogy a többi pénzt helyben kell előteremteni, valamint az esperes levelére utalva 4–5 évre elosztott munkákkal számolt. Az 1957. év vége, valamint az 1958-as és 1959-es év egyébként jórészt a lelkészlak rendbetételének ügyeivel telt, a pénzügyek intézése és általában a meglehetősen bőséges levelezés is döntően ezzel kapcsolatos, leginkább csak a kisebbik harang került említésre egy-egy alkalommal.⁷³

az egyházközség üléséről jegyzőkönyv felterjesztése Egerbe, Kéked, 1956. július 3. A megküldött jegyzőkönyvet ellenjegyzik: 799/1956 sz. alatt; Eger, 1956. július 5. Itt jegyezzük meg, hogy a művész nő nevét csak aláírásból tudtuk megismerni, ezért az elírás lehetősége nem zárható ki!

67 EFL Kassai Részek Iratai, 2209/1951. sz. irat. Kéked, 1951. október 25.

68 EFL Kassai Részek Iratai, 1024/1954. sz. irat., benne: 16/1954 sz. irat. Kéked, 1954. május 15. illetve 1024/1954. sz. irat. Eger, 1954. május 17. valamint EFL Kassai Részek Iratai 1135/1954. sz. irat. Kéked, 1954. június 10.

69 EFL Kassai Részek Iratai, 728/1956 előszám, 744/1956 utószám és 707/1956 előszám, 728/1956 utószám. Benne: 53/1956 sz. irat. Kéked, 1956. június 14.; 707/1956. sz. irat. Eger, 1956. június 16.; 57/1956. sz. irat. Kéked, 1956. június 18. 60/1956. sz. irat. Kéked, 1956. június 25., mellékelve hozzá: Benke Zsuzsanna művész nő levele (számozás nélkül), Budapest, 1956. június 19. 744/1956. sz. irat.; Eger, 1956. június 27. A festés ügyéhez lásd még: EFL Kassai Részek Iratai, 799/1956. sz. irat. Benne: 65/1956, egyházközségi tagok részére meghívó és

70 EFL Kassai Részek Iratai 1191/1956. sz. irat. Benne: 90/1956 sz. irat, Kéked, 1956. szeptember 17. 1121/1956 sz. irat, Eger, 1956. szeptember 22. 94/1956 sz. irat, Kéked, 1956. szeptember 24.

71 EFL Kassai Részek Iratai 1313/1956. sz. irat. Kéked, 1956. október 22.

72 EFL Kassai Részek Iratai, előszám: 90/1959, utószám: 116/1959. Benne a lelkészlak tatarozása, felújítása ügye mellett a templom fent említett szükséges munkáihoz az egyházközség levele, Kéked, 1958. május 1. Előzményként a kisharang ügyét említi a plébános levele is: 24/1958 sz. irat, Kéked, 1958. április 29.

73 EFL Kassai Részek Iratai 90/1959, utószám: 116/1959. (mint előző lábjegyzetben): Szabó Béla esperes levele, Fony, 1958. május 29. A bőséges, főleg a lelkészlakkal, de az egyes levelekben a hívek hozzáállásával is foglalkozó iratanyagnál lásd

1966/1967 telén a sekrestye fűtésére kértek utalványt olajkályha vásárlásához. A leírás szerint a sekrestyében régebb óta van kémény, az új kályhára azért van szükség, hogy a sekrestyében télen is meg lehessen tartani az ének- és hittanórákat.⁷⁴

Még ezt megelőzően, 1961-ben készült el az OMF részéről a műemlékkel kapcsolatos, ún. Távlati terv, melyet az 1961. augusztus 4-i helyszíni szemle alapján foglaltak össze (ehhez fotókat is mellékeltek). A templomról nagyon rövid összefoglalást készítettek, ami szerint az épület gótikus eredetű barokk templom 1729-ből. Meghatározásuk alapján a homlokzat előtt zömök toronnyal, támpilléres hajóval, ennek két oldalán 3-3 ablakkal, félköríves szentéllyel, a belsőben három boltszakaszos hajóval és boltozott szentéllyel rendelkezik. A berendezésből kiemelten említették a barokk főoltárt és a 17–18. századra keltezett festményeket. Műszaki állapot alapján tatarozásra szorulónak írták le, a helyreállítás (az ereszcatornák, a lefolyók, a vakolat és a bádóg javításának) költségeit 13 715 Ft-ban határozták meg.⁷⁵

Az ún. Távlati terven kívül a kékeddi római katolikus templomról meglehetősen kevés műemléki iratanyag áll rendelkezésre.

1978-ban a templomkert kerítésének építése kapcsán keletkeztek iratok. A megyei tanács Encsi Járási Hivatalának Műszaki Osztálya 1978. május 24-én felterjesztette a műemléki hatósághoz a templom körüli kerítés építésének engedélyezési javaslatát. Az irat szerint az akkori tervező a templomtól alig 4,5 m távolságra jelölte ki a kerítés nyomvonalát, jöllehet a műszaki osztály szerint a valóságban a templom falától 8,5 m távolságra húzódott a telekhatár.

Az épület körüli, műemléki környezetnek minősülő területen az OMF az alábbi kikötésekkel megadta a hatósági hozzájárulást a kerítés felépítéséhez. A telek

keleti és déli oldalán csak vastámaszos fonatkerítés volt építhető. A kikötés ezen pontjánál meghatározták, hogy a kastély – akkor még jövőbeni – helyreállításáig a kerítésnek ideiglenesen a szentélytől számítva 4,5 m távolságra kell húzódnia és a végleges kerítésépítésre csak a kastély és parkjának helyreállításához kapcsolódóan kerülhet majd sor. Második pontként felszólították a Járási Hivatal Műszaki Osztályát, hogy tisztázza a telekalakítással kapcsolatos kérdéseket, mivel az OMF tudomása szerint az azt megelőző időkben a kastély és a templom telke közötti telekmegosztás, határvonal úgy nézett ki, hogy a telekhatár a templom keleti és déli oldala mentén húzódott. A Műszaki Osztálynak javaslatot kellett tennie a telekredezésre.⁷⁶

1982-ben a templom belső felújítása került napirendre. Az egri Főegyházmegyei Hatóság ez év májusában kérte meg a műemléki hatósági hozzájárulást a mellékelt költségvetés szerint akkori áron 72 470 Ft-ra számított értékű munkálathoz. A szükséges hatósági engedélyt az OMF az alábbi kikötésekkel adta meg. Vakolatleverés és a hézagok kikaparása után a falak szellőztetését és így száradását biztosítani kellett, de a sósavas fertőtlenítést megtiltották. Előírták, hogy az új vakolat cementmentes habarccsal készüljön. Az oldalfalak festését színes meszeléssel kellett készíteni az előírás szerint. A szentély előtti boltszakaszban az oldalfalak festését a boltozat festésével lehető legjobbban egyező színben kellett készíteni. A szentélyben akkoriban meglévő falambériát műanyag lambériával ideiglenesen pótolhatónak engedték, mivel a fal gyors kiszáradására a szentély esetében nem számítottak. A lambéria mögött a falat nyersen kellett hagyni, valamint a lambéria és a fal között, illetve a lambériánál alul és felül légrést kellett hagyni, azért hogy a fal szellőzőn és száradjon. Előírták, hogy a templom körül a vízelvezetést árkolással és terepredezéssel kell megoldani.⁷⁷

még a következő számokat (egybeillesztve a jelen lábjegyzet elején említett iratszámokkal): 1342/1957 előszám, 1392/1957 utószám, 1471/1957 előszám, 410/1958 utószám, 410/1958 előszám, 519/1958 utószám, 519/1958 előszám, 714/1958 utószám, 714/1958 előszám, 742/1958 utószám, 742/1958 előszám, 780/1958 utószám, 780/1958 előszám, 1519/1958 utószám, 1519/1958 előszám, 1614/1958 utószám, 1614/1958 előszám, 90/1959 utószám.

74 EFL Kassai Részek Iratai, 1014/1966.

75 Forster Központ Tervtár, Távlati Terv (OMF műemlékjellegű épületek vizsgálata; 2. Egyházi épületek), 1961. Hozzátesszük, hogy a Távlati terv fotóival teljes mértékben egyező archív fényképeket őriznek a Forster Központ Fotótárában is. Alighanem az történt, hogy az 1961-ben készített fotókat két-két példányban adták le, kettőt a fotógyűjteménybe, kettőt a Távlati tervhez és így mindkét helyen lett egy-egy ugyanolyan külső és belső kép a templomról.

76 OMF 7704/1978 sz. ügyirat: Forster Központ Irattár, OMF iratok, 303. doboz, 66. irat. Az iratokban nevezett tervezői dokumentáció, telekhatárokat mutató helyszínrajz nincs meg a műemléki irattári anyagban. E helyütt, a helyszínrajz és a telekredezés ügyénél említjük meg kiegészítésként, hogy a templom korábbi cím és hrsz. adatai eltértek a maitól. Fő u. 13. sz. és 68 hrsz. alatt tartja nyilván: GÓLYA 1960, 120. Ismerünk a korábbi időszakból 1021/20 hrsz. adatot is: Forster Központ Tervtár, Nyilvántartási Karton (a kartonon zárójelben a ma használt 244 hrsz. alatt). Érdekes, hogy az 1978-as iratokban nem említették a hrsz. és címadatokat, jöllehet fontosnak tartották a telekredezés ügyét. Egyelőre pontosan nem tudni, hogy a cím és hrsz. adatok mikor változtak a maira, bár az 1990-es műemlékjegyzékben már a ma is használatos adatokkal találkozunk (IKAFALVI DIÉNES 1990, 352).

77 OMF 5732/1982 sz. ügyirat, Forster Központ Irattár, OMF iratok, 390. doboz, 15. irat.

Meglepő ugyanakkor, hogy kutatást sem ekkor, sem később, a 2004 előtt elvégzett további munkákhoz kapcsolódva sem írtak elő.

A további kivitelezési munkákra vonatkozóan a műemléki iratanyagokból már nem, csak a 2004-es restaurátori szakvéleményből vannak – igaz, forrás-megjelölés nélküli – adataink. E szerint a templom külső homlokzatain 1988–1989-ben vakolatcserével homlokzat felújítást végeztek, míg a jelenleg is meglévő homlokzati színezést 2003-ban készítették. A 2004-es restaurátori kutatás pedig az akkoriban tervezett belső felújításhoz kapcsolódott mintegy előzetes kutatásként (M. BÁN *et al.* 2004).

A belső felújítás elvégzésére azonban nem került sor – mint már említettük, és később ismét látni fogjuk, még a kutatóablakok is nyitva maradtak, a falakon pedig azóta is az 1956-ból származó zöld alapszín található. Ez utóbbival kapcsolatban azonban felvethető, hogy a ma látható zöld színű festésnek legalább egy része az 1982-es belső felújítás eredménye is lehet (lásd az 1982-es engedélynek a színhasználatra vonatkozó kikötését). Ha nem is az egész templomban, de egyelőre pontosan nem ismert kiterjedésű felületeken feltételezhető a falfelület színezésének javítása. 1982-ben ugyanis biztosan történt felújítás, például az akkor ideiglenes jelleggel engedélyezett műanyag lambéria még mindig ott van a falakon.

Mindenesetre 2013-ban egészen bizonyosan felvetődött a templom felújítása. A munkálatok főbb tervezett elemei a következők voltak: belső vakolatok javítása és felületképzés (a 2004-es restaurátori kutatás eredményeinek és az abban foglalt restaurátori véleménynek a figyelembevételével); külső vakolatok javítása és új festett felületképzés a homlokzati falakon; az épület körüli dréncsöves szivárgó hálózat kiépítése; külső ter-reprendezés és zöldterület rendezése. A tervezői anyag számolt kivitelezés közbeni falkutatással és régészeti megfigyelés, esetleg feltárás szükségességével, megjegyezve, hogy ezen munkák ellátását az egyházközség az általa megbízott régész szakértővel kívánja elvégeztetni. A tervezett munkálatokhoz kapcsolódóan helyszínrajzot, a meglévő állapot felmérési rajzait, a tervezett állapot terveit, műszaki leírást és fotóanyagot is tartalmazó tervezői dokumentáció készült a kékedi egyházközség megbízásából.⁷⁸

Az akkor tervezett munkák végül nem valósultak meg. Az újabb beavatkozást az a felújítás fogja jelenteni, amely 2016-ban már tervezés alatt állt, és amelyhez kapcsolódóan a jelen tanulmány alapjául szolgáló dokumentáció és szakvélemény is megrendelésre és elkészítésre került.

A TEMPLOM ÉPÜLETLEÍRÁSÁNAK ÉS ÉRTÉKLELTÁRÁNAK ÖSSZEFOGLALÁSA (GIBER *ET AL.* 2016)

A kékedi római katolikus templom (3. kép) keletelt, egyhajós épület, nyugati homlokzata előtt viszonylag alacsony toronnyal, félköríves szentélyzáródással, a szentély déli oldalán nagyjából négyzetes alaprajzú sekrestyével. Jellegzetes elemei a külső képek a támpillérek.

A TEMPLOM KÜLSŐ HOMLOKZATAI ÉS TETŐZETE

A torony a templom nyugati fala előtt álló, ahhoz kapcsolódó, négyzet alaprajzú, viszonylag alacsony, toronysisakkal együtt 16,5 m magas⁷⁹ építmény (4. kép). Építésének ideje – mint a történeti, építéstörténeti fejezetekben olvashattuk –, bizonytalan, az eddig ismertté vált írott adatok alapján inkább 18. századi eredetű, bár nem zárható ki korábbi építési idő sem.

A toronynak legjobban a nyugati homlokzata tagolt. A földszinten nyílik a templom kőkerettel övezett főbejárata (5. kép). A kőkeret, az ajtószárnyak és annak fém szerelékei 18., esetleg 19. századiak. Az ajtó felett, már az első emelet szintjén helyezkedik el a kívülről kör alakú kerettel rendelkező, kisméretű ablak. Az ablakkeret 19. századi, maga az ablaknyílás lehet korábbi is.

A torony második emeletét az elsőtől vízszintes szegély választja el. Ezen a szinten kőkeretes ablak helyezkedik el. Az ablak kőkerete legkésőbb 19. századi, a torony és a templom 19. század eleji átépítéséhez köthető. Maga a keret tagolatlan szalagkeret, melynek félköríves záradékát zárókő zárja le. Az ablaknyílásban lévő, fából készült nyílászáró 20. századi alkotás.

A torony északi és déli homlokzatainak földszinti és első emeleti része tagolatlan, kívülről legalábbis nem töri át nyílás (bár az északi falon belülről egyértelműen mutatkozik egy elfalazott kőkeretes ablak). A második

⁷⁸ Római Katolikus Templom épületének felújítási tervdokumentációja; Kéked, Belterület, Hrsz.: 244. Megrendelő: Római Katolikus Egyház, Kéked. Tervező: Isóczki Lajos okleveles építészmérnök, Encs, 2013. december hó. A tervezett munkák leírásának részleteit lásd a tervdokumentációban.

⁷⁹ Az épületre vonatkozó méretadatokat itt és a továbbiakban Isóczki Lajos 2013. december hónapban készült felmérési terveiről vettük. A saját mérésekből származó adatok esetében egyértelműen meghatároztuk, hogy a saját mérési eredményeinkről van szó.

emeleten ugyanolyan kialakítású, korú, tagolású, keretezésű ablakokat találunk, mint a nyugati homlokzat ugyanezen szintjén.

A torony keleti fala tulajdonképpen nekiépült a hajó nyugati falának (ha épp nem együtt épült azzal), ezért homlokzati elemként csak a keleti legfelső része látható, az áll szabadon. A tetőzet oldalsíkjai és gerince miatt itt csak egy alacsony, szegmensíves záradékú, kisméretű ablakot alakítottak ki, melyben nincs nyílászáró, az ablaknyílás teljes egészében nyitott.

A torony falainak felső részét minden oldalon ugyanolyan tagolású, profilált, újkori (legkésőbb 19. századi eredetű, de később valószínűleg javított, felújított) párkányzat zárja le. A nyugati oldalon a párkányzat felett félköríves, amolyan órahely jellegű, csak díszítő funkciójú, félköríves lezárású kiemelkedés látható.

A torony tetejét harang alakú toronysisak zárja, melynek alsó részei ívesen és hosszán megnyúlnak a homlokzati falak irányába. A toronysisak tetején fémből készült, kissé délnyugat felé forduló latin kereszt látható (talán némileg meg is van dőlve?).

A templomhajó északi homlokzata (6. kép) támpillérekkel tagolt, egyenes vonalú homlokzati fal, mely nyugati végén egy rövid falszakasszal csatlakozik a torony északi oldalához. A homlokzati falat támpillérek összesen három szakaszra osztják, minden egyes falszakaszban – annak függőleges középtengelyéhez képest változó mértékben elcsúsztatva – egy-egy ablak helyezkedik el. Az ablaknyílások kialakítása, keretezése, lezárása mindenben egyezik a torony második emeletének ablakaival, csak itt üvegablakok találhatóak bennük. Az ablakszárnyak a 20. század második felére keltezhetőek, míg az ablaknyílások alighanem a 19. század elejére, a templom írott forrásokban említett átépítésének idejére.

A hajó déli homlokzati fala (7. kép) a torony déli falához ugyanolyan rövid falszakasszal csatlakozik, mint az északi homlokzat az északi toronyfalhoz, de az első eltérés, hogy az épület délnyugati sarkán, a hajó nyugati falának vonalában is található támpillér, míg az északi oldalon ugyanez hiányzik. A támpillér ugyanakkor nem lépcsőzetes kialakítású, mint az északi oldal támpillérei. A támpillér előtt egy kisebb, ismeretlen funkciójú, építészeti szempontból önálló elemnek tekinthető, alacsony pillér áll.

Újabb eltérés, hogy a homlokzat nyugati és középső szakasza megszakítás nélküli egyenes falsík, közöttük, határvonalukon nincs támpillér vagy más tagoló elem. A falszakasz ablakai ettől függetlenül vagy éppen ezzel együtt az északi homlokzat ablakaival mindenben egyeznek.

Annál furcsább és egyelőre nem megmagyarázható a helyzet a középső és a keleti falszakasz határán, ahol nem is egy, hanem egymás mellett kettő, ráadásul teljesen eltérő méretű támpillér áll, közöttük egy nagyon rövid homlokzati falszakasszal. A nyugatabbi támpillér keskenyebb, karcsúbb, rövidebben lép előre, a keletrebbi támpillér erősebb, kissé magasabb és jobban előrelép a falsíkhöz képest. A két támpillér lezárását is eltérő síkban oldották meg.

A déli homlokzat keleti szakasza a kettős támpillér nyugati tagjánál kissé (néhány cm-rel, a 2013-as felmérés szerint 18 cm-rel) hátrébb lép. Ilyen jelenség az északi homlokzat ugyanezen szakaszánál nem figyelhető meg. A falszakaszt a homlokzat – és az északi homlokzat – többi ablakával teljes mértékben megegyező kialakítású, korú ablaknyílás töri át, benne a már jól ismert, néhány évtizeddel ezelőtt kialakított üvegezett ablakszárnyakkal és üvegezett résszel.

A szentély külső homlokzatát két részre osztva írhatjuk le: a szentély északi homlokzata és a szentélyzáradék külső homlokzata. A szentély déli oldalát, falát a sekrestye és annak tetőzete teljesen takarja. Ez utóbbi falszakasz a sekrestye belső terének északi oldalát alkotja.

A szentély északi homlokzatát (6. kép) a hajó északi homlokzatának keleti szakaszától az északi homlokzati falnál megismert típusú támpillér választja el. Az északi homlokzati fal a hajó és a szentély csatlakozásánál egy rövidebb, kissé ferdén kialakított falszakasz közébeiktatásával visszalép (aminek oka, hogy a szentély keskenyebb a hajónál, de azonos hossz tengelyre van felfűzve). Az északi oldal közepén helyezkedik el a szentély egyetlen, északra néző ablaka, amely a templomhajó ablakaival mindenben egyezik.

A félköríves szentélyzáradék (8. kép) külső homlokzata egyetlen alacsony támpillért leszámítva teljesen tagolatlan, sík felületű, íves fal.

A sekrestye (8. kép) nagyjából négyzetes alaprajzú, a szentélyhez dél felől csatlakozó épületrész. Keleti falán kőkeretes, eredeti, a legkésőbb 19. századi építésű ajtónyílásban a 20. század második felében készült, fém szerkezetre felfekvő hullámos fényáteresztő előtetővel védett bejárati ajtó nyílik. Jellemző, hogy a betonjárda ajtónál lévő vége a külső terepszint szintviszonyaiból adódóan magasabban helyezkedik el, mint a sekrestye belső járószintje, ezért a sekrestyébe belépve lefelé kell haladni. Megfigyelhető az is, hogy a meszelés helyenkénti leválása miatt, a hiányokat jelző foltokban az ajtó kőkerete már sérült, javításra szorul.

A sekrestye déli falának közepén helyezkedik el a sekrestye négyzetes, egyszerű, fehérre meszelt kőkerettel

keretezett, álló téglalap alakú ablaka. Az ablakkeretben ún. apácarács látható, mely akár 19. századi is lehet.

A sekrestye nyugati falát semmilyen nyílás nem töri át.

A templom tetőzete bádogtető, mely teljesen egységesen beborítja a hajót, a szentélyt és sekrestyét is. Gerincmagassága 9,83 m. A szentélynél kontyolt végződésű, a sekrestye felett félnyereg-tető kialakítású, de egységes a fedés. A sekrestye délnyugati sarka felett látható ezüstszürke színű felület, újabb kiegészítés, pótlás alighanem az egykori kémény kivezetési helyére utal. A nyeregtető gerincének szentély feletti végén fémből készült kereszt látható.

A bádogtető kezdetei a 20. század első felére nyúlhatnak vissza. A 19. század második felének, utolsó negyedének iratai még zsindefedést említenek, de a 20. század közepén már a bádogfedés megújításáról értekeznek. Nem tudjuk, hogy a mostani bádogfedés mikor készült, erre vonatkozó iratot nem találtunk, de a fedés állapota alapján feltételezzük, hogy a 20. század második feléből való lehet, talán a homlokzati felújítással egy időben került a templomra.

A TEMPLOM BELSŐ TEREINEK LEÍRÁSA

A torony és a fedélszékek

A torony legalsó, földszinti része a templom előtereként szolgál, melybe kívülről belépni a torony nyugati homlokzatának leírásakor már említett, belülről nézve rézsűs kávájú, szegmensíves záradéku ajtófülkében elhelyezkedő, kétszárnyú kapun keresztül lehet (9. kép). A kapuzat ajtószárnyainak belső oldalán is jól láthatóak az eredeti 18., legkésőbb 19. századi fémszerelések, vasalatok, közöttük az ajtó nem mindennapi kialakítású zárszerkezete is. A külső belső oldalán lévő padlószint gyakorlatilag egyezik a külső színttel.

A keleti falon nyílik a hajó felé vezető ajtó, mely egyenes kávájú, szegmensíves záradéku ajtófülkében helyezkedik el.

Az előtér északi fala teljesen tömör, nyílás nem töri át. Déli falának nyugati szakaszán keskeny álló téglalap alakú, szegmensíves záradéku ajtónyílásban, rácsos ajtószárny mögött a torony felsőbb szintjeire, illetve a karzatra is vezető lépcső indul. A rácsos ajtószárny nagy valószínűséggel 20. századi, az ajtónyílás egyidős a toronnyal.

Az előtér csehsüveg-boltozat fedí, padlózata simított beton. A padlószint a hajóba vezető ajtónál egy lépcsőfokkal feljebb emelkedik.

Az előtér berendezésének legmeghatározóbb eleme egy tükrös tagolású előlappal, ívesen kiképzett oldallakkal rendelkező, valószínűleg 19. századi pad, de többek között látható itt a déli fal nyugati szakaszán

kőből készült, fehérre meszelt felületű, alighanem 18. századi szenteltvíztartó is.

Az előtérből az előtér déli falánál említett keskeny ajtónyíláson keresztül érhető el a felfelé vezető, a torony déli falának belsejébe épített, kissé íves vonalvezetésű lépcső. A lépcsőt jelentős hosszban szegmensíves lezárású boltozat fedi, de egykor a boltozatos lefedés magasabbra húzódott a lépcső felső végénél – igaz, erről már csak a torony első emeletének déli falában lévő, téglafalazat/boltozat bekötésére utaló csorbázat utal.

A torony első emelete délkeleti sarkában kissé szabálytalan kialakítású, rézsűs kávájú, ugyancsak kissé érdekesre sikerült szegmensíves záradékkal lezárt ajtófülkében nyílik a karzatra vezető ajtó (10. kép). Az ajtószárny teljes egészében fából készült, nem későbbi a 19. századnál.

Az északi falon látható a már említett elfalazott ablak (11. kép). Az ablakfülke szegmensíves záradéku, rézsűs kávájú, meglehetősen keskeny. Északi, külső végénél kőkeret belső síkja látszik, azonban a kőkeret nem mutatkozik teljes egészében. Felvethető, hogy a külső oldalán elfalazással elzárt ablaknyílás jelenleg látható formájában eleve átalakítás eredménye, azaz még az elfalazás előtt átépítették (erre utalhat, hogy a jobb oldalon nem mutatkozik keret, de ez lehet az elfalazás közbeni bontás eredménye is). A kőkeret kora nem állapítható meg, mivel a keret külső oldala (mely szerencsés esetben profilált és így stílusa alapján korhatározó is lehet) nem látható. Az elfalazás téglafalazatának aljában egy keretelem darab is azonosítható. Az ablak elfalazására a történeti adatok alapján leghamarabb a torony 19. századi átépítéskor, legkésőbb a 20. században kerülhetett sor. Az ablak helyzete, egyáltalán létezése vezetett arra a felvetésre minket, hogy a déli oldalon is számoljunk egy egykori ablak meglétével, jóllehet a déli falat jelenleg nem töri át semmilyen nyílás.

A nyugati falon meglehetősen szabálytalan záradéku, rézsűs kávájú, magasan elhelyezkedő (mai formájában átalakítás eredményeként létrejött?) ablaknyílás található, ennek külső oldalán látható az a kör alakú ablakkeret, melyről a torony nyugati homlokzatának leírásánál már szóltunk.

A falakat csak szürkés vakolat borítja, a falfelületek egy-két részletet leszámítva nincsenek meszelve. Az első emelet járószintjét a földszintet fedő (téglapépítésű) boltozat tetejére húzott simított beton és habarcs alkotja.

A térnek állandó berendezése nincs, jelenleg leginkább lomtár funkcióval rendelkezik, bár meg kell említeni, hogy a járószinten, illetve a nyugati ablakfülkéjében tárolják azokat a nagyméretű kőhasábokat is, melyek a karzaton lévő orgona beépítéskor, a karzat

mellvédjének megbontása során kerültek ide, és eredetileg a mellvéd lezárásának részét alkották.

Az emeleti tér nyugati oldalán vezet a torony második, legfelső emeletére a fából készült igen meredek lépcső is, melynek felső végén, a két szint közötti gerenda-deszka födémen kialakított négyzetes nyíláson át juthatunk a torony fentebbi szintjére.

A torony felsőbb szintjének, második emeletének falait a külső homlokzatok leírásánál már említett ablakok törlik át. A déli, nyugati és északi falakon lévő ablaknyílások belső oldala rézsús kávájú, ívesen záródó. A keleti falon lévő ablaknyílást a külső homlokzat leírásánál leírtuk, belülről a harangokat tartó ácsolt szerkezet miatt alig látható, fotózható.

A keleti fal alsó részén helyezkedik el a padlástérbe/fedélszékbe vezető alacsony, alig 120 cm magas, 60 cm széles nyílás is. Ezt leszámítva csak egyetlen továbbhaladási lehetőség lenne: a torony délkeleti sarkában a boltozatot áttörő kisebb nyílás, melyen keresztül a toronysisakba lehetne jutni.

A második emeletet téglából épített csehsüveg-boltozat fedi. Két harangjáról a történeti részben szólunk. Érdekes részlet még a második emelet járószintnek aligha nevezhető szintjén, deszkafelületén elhelyezkedő fából készült szerkezet, mely valaha talán a harangok működtetéséhez volt szükséges. A falak vakoltak, de nem meszeltek.

A fedélszékbe/padlástérbe a torony második emelete keleti oldalának leírásakor említett, a teljes egészében történetből épült oromfal közepén nyíló alacsony és keskeny nyíláson, átjárón át lehet bejutni.

A hajó felett torokgerendás tetőszerkezet húzódik végig. Megfigyelhető, hogy míg a szarufák megmunkáltsága, az egyes elemek csapokkal és faszegekkel történő rögzítése, összekapcsolása régebbi, 19. századi technikára utal, addig a bádgozás alatt lévő lécezés újabbnak tűnik, valószínűleg 20. századi.

A szentély feletti tetőszerkezet ugyancsak torokgerendás kialakítású, de itt jól felismerhető a tetőszerkezet kontyolt végződésének kialakítási módja is.

A hajó három boltszakaszos boltozatának teteje a padlástérben látható (13. kép). Az elülső, nyugatabbi boltozat körül, illetve a középső boltozatnál kétoldalt magasra, a boltozatok oldalsó részei, íve fölé emelkedő falszakaszokon, azok belső oldalán mindenütt vakolt és fehérre meszelt falfelület látható, ami arra utal, hogy ezek a falrészek valaha a belső térből láthatóak lehettek, azaz korábbiak, mint a meglévő boltozat. Korábbi periódushoz való tartozásukat igazolhatja még, hogy az oldalfalakra is átforduló, sőt azokon hosszan követhető meszelt felület mind az északi, mind a déli

oldalon nagyjából azonos ponton (a középső boltozat és a keleti boltozat közötti ívtől nyugatra, saját mérés szerint 110–130 cm-re) megszakad. Közülük látványosabb a déli oldal, ahol egyértelműen felismerhető egy függőleges vonal, amelynél a meszelt réteg befelé, a templomhajó belseje felé elfordul. A történeti részben említettük, hogy a 18. század végén elhatározták az addig meglévő templom megnagyobbítását. Esetleg ez a befelé forduló, függőleges vonallal véget érő meszelés jelezheti a templomhajó eredeti keleti végét, a déli oldalon az eredeti hajó délkeleti belső sarkát. Az északi oldalon azért nincs meg ez az egyenes vonal, mert ott a falszövet is roncsolódott. Olvashattuk, hogy a templom jelenlegi boltozata csak a 19. század óta van meg, előtte (a 18. században biztosan, de korábban is?) síkmenyyezetes lehetett, a magasra emelkedő meszelt falsíkok ennek a periódusnak, ezeknek a korábbi periódusoknak lehetnek az emlékei. A 2004-es restaurátori kutatás a középkorban fehér színű meszelt rétegeket határozott meg (M. BÁN *et al.* 2004)⁸⁰, persze fehér meszelt rétegekből lehet több is, és későbbi is (FAZEKAS 2016, 7)⁸¹.

A hajó boltozatait szabálytalanul, majdhogyanem igénytelenül rakták, talán megfelelő szaktudás nélkül (?). Teteje, felső része, lezárása mindegyik boltszakasz esetében meglehetősen ormótlan, gömbszerkezetre alig emlékeztetnek, ráadásul eltérő magasságúak is.

A hajó keleti boltszakaszának keleti oldalán már felismerhető a diadalív teteje, melyen túl már a szentély valamivel szabályosabban, szebben megépített boltozatának teteje látszik.

A padlástér sekrestye felőli végén keskeny résen át tekinthetünk le a sekrestye sík mennyezete feletti padlástérbe is, melyet csak innen lehet megközelíteni.

A templomhajó

A templom hajója (12. és 14. képek) hosszan elnyúló, téglalap alaprajzú, három boltszakaszos tér. A teljes, a hajó és a szentély egészét magába foglaló, 119,64 m² alapterületű belső tér kb. háromnegyed részét foglalja el. Nyugati végében található a karzat és a karzat alatti térrész.

A karzat alatti térrész (15. kép) kosárívvel fedett, a hajó többi része felé teljesen nyitott. Ide nyílik a torony legalsó szintjéről a részben üvegezett, részben tömör fa, 20. század második felében készített ajtó. Külső

80 Lásd a karzat oldalfalain lévő kutatóablakok képeit és a jelentés szövegét.

81 Fazekas Gyöngyi szakvéleményében a barokk korhoz is köt fehér meszelt réteget, a templom színes díszítőfestését későbbinek tartja.

ajtószárnyai valójában rácsos ajtószárnyak. Az ajtó két oldalán egy-egy 18. (esetleg 19.) századi, kőből készült szenteltvíztartó helyezkedik el. A térrész két végén fából készült, ívelt oldalú, kisméretű padokat találunk, korukat a 19. századra keltezhetjük (talán azonosak a 19. századi iratokban említett kisebb padokkal). A térrész padlózata simított beton, melyet jórészt szőnyeggel fedtek.

A karzat (15. kép) kőből épült építmény a hajó nyugati végében. A karzatra annak nyugati oldalán (a hajó nyugati falán) a torony első emeletéről nyíló ajtón keresztül lehet belépni. A karzat meglehetősen szűk tér. Mellvédjének középső része íves szakaszok közbeiktatásával kissé előrébb lép a mellvéd északi és déli végéhez képest. A mellvéd tetejét nagyméretű, sima oldalú és felületű kövekkel fedték le. A köveknek a hajó belseje felé néző oldala profilált, fehérre festett vagy meszelt. A profil hasonlóságot mutat a torony homlokzatait lezáró párkányok és a hajó északi homlokzatának párkányprofiljával. Középpütt a karzat ezen részét jórészt elfoglaló orgona helyezkedik el. Az orgona elhelyezésekor a mellvéd addig egységes falát középpütt áttörték, de az áttörés nyomait nem tüntették el. A kibontott fedkövek megtalálhatóak a torony első emeletén.

A karzat nyugati oldala mentén, a nyugati oldal felett a hajó nyugati falától szerkezetileg alighanem függetlennek tekinthető (utólag beépített), boltozathoz tartozó széles, inkább szegmensíves kialakítású ív⁸² húzódik át. Ezzel együtt hajó nyugati boltszakasza is benyúlik részben a karzat fölé.

A karzat járósintje simított beton. Berendezését az orgonán kívül és a mellvéd egyes szakaszainál álló székeken, illetve padon túl az orgonához tartozó szerkezet jelenti (amennyiben ez berendezési tárgynak minősül). Ettől a szerkezettől futnak be a védőcsőben lévő vezetékek az orgonához.

Mindenesetre a ma is meglévő karzatot egyértelműen azonosíthatjuk azzal a kőből épített karzattal, amelyet a 19. század eleji írott források 1805-ös építésüként említenek, és amely a korábbi, fából készült karzatot váltotta fel, tehát a karzat építése a templom 19. század eleji nagy átépítéséhez köthető. Az orgona a fentebb idézett történeti adatok alapján a 19. század második felében készült.

A templomhajó északi és déli oldala a boltszakaszoknak megfelelően is három-három szakaszra osztható,

melyeket az egyes, a boltozati rendszerhez tartozó falpillérek választanak el egymástól.

Az északi és déli hajófalak nyugati falszakaszának nyugati végei részben a karzat északi, illetve déli végei mögé futnak. Mindkét oldalon a falszakasz közepén enyhén rézsűs kávájú, íves záradékú, rézsűs könyöklőjű ablakfülkében álló ablak helyezkedik el. Az ablakok mind egészükben, mind részleteikben néhány évtizeddel ezelőtt készültek, de maguk az ablaknyílások, ablakfülkék ugyanakkor legkésőbb a 19. század eleji átépítéshez köthetők. Megfigyelhető, hogy a hajó összes ablakán ugyanazt a néhány évtizeddel ezelőtt gyártott kilincs- és pánttípust használták. Az üvegezés (szintén az összes ablakra jellemző) típusának néhány évtizeddel ezelőtti készítési idejére a külső homlokzatok leírásánál már utaltunk.

A nyugati falszakaszok felső részét szegmensív határolja, a falszakaszok alsó része teljesen sík, vizesedés nyomaival.

A nyugati falszakaszt a középső falszakasztól mindkét, azaz az északi és déli oldalon is téglalap alaprajzú, vaskos falpillér választja el. A falpillérek törzsének középső része magas, keskeny faltükröként bemélyed, lábuzatának felülete teljesen sík. A pilléreket gazdagon profilált fejezet zárja le. Erre a fejezetre, illetve pillérre érkeznek, támaszkodnak az elülső (nyugati) és középső boltszakaszok közötti szegmensív és hosszanti hajófal mentén lévő ívek is.

A középső falszakaszok teljes mértékben egyeznek a nyugati szakasszal, a nyugati szakaszon megismerttel mindenben egyező ablakfülkék és ablakok láthatók itt. A falszakaszok felső részét szegmensív határolja, a falszakaszok alsó része tagolatlan, teljesen sík.

A hajó északi és déli oldalainak középső és keleti szakaszait ugyancsak egy-egy falpillér választja el. Ezeknek a falpilléreknek a kialakítása szinte teljesen egyezik a nyugatabbra lévőekkel, azoktól annyiban különböznek, hogy fejezetük és azok profilja nem fordul át a keleti oldalra, hanem egyenes vonallal lezárulnak.

A keleti falszakaszok mind az északi, mind a déli oldalon jórészt egyeznek az előbb leírt falszakaszokkal. Az itt lévő ablakok és ablakfülkék kialakítása, jellege és datálása teljes mértékben egyezik az előzőekben megismert ablakfülkékkel és ablakokkal. A falszakaszok felső részét határoló ívek azonban már nem azok a széles ívek, amiket eddig ismertünk, itt némileg eltér a boltozat és a fal kapcsolódása. Jellemző, hogy a falsíkok és ezzel a hajófalak keleti végei nem szögben, hanem ívben fordulnak befelé a diadalív felé. A falszakaszok alsó részei, különösen a déli oldalon, erősen vizesednek.

82 Megjegyezzük, hogy a hajó boltozataihoz tartozó ívek besorolása nem könnyű, főleg, hogy úgy tűnik, hogy nincs közöttük egyetlen igazán szabályos, letisztult formájú, azaz egyértelműen valamely típusba sorolható ív sem. A boltozathoz tartozó ívekért – némi vívódás után – leginkább szegmensíves formájúnak határoztuk meg.

Az északi oldal keleti falszakaszán található a teljes egészében fából készült szószer (16. kép) és az oda vezető, ugyancsak fából készült lépcső, mely teljesen egyenes, egykarú, mellvédje tömör, fából készült. Legelső foka eltört, javításra szorult.

A szószerkosár alján és oldalain faragott és aranyozott díszítőelemek vannak. A hangvető alján a Szentlélek jelképének számító ezüstözött galamb látható, körülötte aranyló sugarakkal, a hangvető tetején a Szentírást jelképező könyv formájú faragvány, Márk evangéliumából vett idézettel. A szószer készítésének ideje a 19. század, értékes darabja a templomnak.

A déli oldal keleti falszakaszán kisméretű, félköríves lezárású falfülke említendő, melynek az északi falon nincs párja, de hasonló falfülkét láthatunk a szentély déli falán is.

A déli oldalon lévő íves falszakaszánál helyezték el a templom jelenlegi egyetlen mellékoltárát (17. kép). A mellékoltár épített alapzaton álló, fából készült oltárasztala előtt a hajó padlózatához képest egy lépcsőfokkal magasabb, szőnyeggel borított kisebb járőfelület csatlakozik. Az oltárasztalon virágcsokrok és gyertyák között helyezkedik el az ívelt lezárású oldalsó elemekkel is rendelkező, teljesen ovális nyílású, kis részben aranyozással is díszített tabernákulum, melynek tetején a Jézus Szíve szobrot láthatjuk. A mellékoltár Jézus Krisztusnak van szentelve. A mellékoltárt a szobor és általában az oltár egészének jellege alapján a 19. század végére keltezhetjük, ugyanis az 1880-as évekig rendelkezésre álló írott forrásokban még nem említették, az 1945 után ismét rendelkezésre álló írott adatok pedig már nem szólnak új oltár felszenteléséről.

A hajó boltozata három csehsüveg-boltozatos boltszakaszból áll. Az egyes boltszakaszok között és hosszanti falak mentén, valamint a hajó nyugati végében, a nyugati falon a falpillérekre támaszkodó széles szegmensíveket láthatunk, kivéve a keleti falszakaszokat, ahol ezek elmaradnak. Az egyes boltszakaszok boltozatai ugyanakkor meglehetősen szabálytalan formájúra sikerültek, mint azt a fedélszék leírásakor már említettük. Ez a kialakítás a hajó padlószintjén állva kevésbé észrevehető, de rövidebb szemlélődés után feltűnik. Emiatt a csehsüveg-boltozat nem mutatja azt a szép szerkezetet, amit kellene.

Az egyes boltmezőkben láthatóak az 1956-ban *secco* technikával készült boltozati festmények. A hajó nyugati végében, részben a karzat felett Jézust látjuk tanítványai között, középpont a feltámadt Krisztust, míg a szentélynél, a diadalív hajó felőli oldalánál Jézus születését. Mindegyik kép körül a Szentírásból vett idézetek olvashatóak.

Jellemző még, hogy a falpilléreknel, a szegmensívek alatt vonóvasak is összekötik, összefogják a templom falait, ezek minden korábbi archív fotón és az újonnan készült képeken is jól felismerhetőek.

A falak és a boltozat alapszíne az 1956-ban készült (és 1982-ben legalább részben javított?) zöld alapszín, színes meszelés.

A hajó padlózata simított beton, melyet az északi és a déli padosor között, valamint a szentély előtti területen szőnyeggel fedtek le. A padok alatt nincsen szőnyeg fedése a padlózatnak. Jellemző problémája a templomnak, hogy a padlózat is sokszor vizes kisebb-nagyobb foltokban, de a helyszínen hallott szóbeli közlés szerint nagyobb esőzések idején akár meg is áll a víz a padlózaton (nyilván a talajból felszivárog, a beton húzza felfelé).

A hajó berendezése összetett képet mutat. Bár a szentély felszereléséhez tartozna, de – alighanem helyhiány miatt – még a hajó keleti végében helyezték el a 20. század második felében készített felolvasó állványt, az *ambót*. A szószerre vezető lépcsőnél kapott helyet a *harmonium*, melynek készítése ideje lehet a 19. század vége, 20. század eleje is. A hajó északi és déli oldalán sorakozó padok viszonylag egyszerű kialakításúak, halványzöld színűek, legkésőbb 20. század eleiek, de inkább talán korábbiak.

A padosorok szentély felőli végein kisebb, sötétbarna színű padokat is láthatunk, a déli oldalon egyet, az északi oldalon merőleges elrendezésben kettőt. A padok előlapja ábrázolással áttört, oldalaik ívesen megmunkáltak. Korábbiak lehetnek, mint a többi pad.

A hajó két igen értékes műtárgya a hosszanti hajófalak középső szakaszain lévő két festmény. Mindkettő 19. századi, de a déli falon lévő festmény Raffaello Santi egyik 16. század eleji művének másolata. A két kép ismeretlen időpontban, de – mint annyi minden más is – egészen bizonyosan a Melczer családtól kerülhetett a templomba. A 2004-es kutatási jelentés szerint a képek a kastélyból származnak, igaz, az információ forrását nem jelölték meg a kutatók (M. BÁN *et al.* 2004).⁸³ A festmények között említendő még egy Lisieux-i Szent Terézt ábrázoló 20. századi kép is.

A hajóban lévő szobrok közül kettő (Lisieux-i Szent Teréz; Paduai Szent Antal) a 19. századra (inkább század második felére, végére), míg egy (Szűz Mária) inkább a 20. századra keltezhető. A hajóban láthatóak még

83 A képeket részletesen elemzi Fazekas Gyöngyi 2016-os szakvéleménye (FAZEKAS 2016, 21–23). A déli falon lévő festmény Raffaello műve másolataként történt azonosítása és a másolat, valamint az északi falon lévő festmény korának meghatározása is Fazekas Gyöngyi kolléganőtől származik.

templomi zászlók (összesen 7 db), a Húsvéti gyertya, a legkésőbb 20. század eleji-közepi készítésű keresztelődence, a valószínűleg a 20. század első felében készített feszület is, valamint a falakon stációjeleneteket ábrázoló domborművek.

A hajó megvilágítását egyrészt egy nagyméretű, a középső boltszakasz közepéből függő csillárral, másrészt különböző típusú, kisebb, 20. század végi–21. század eleji lámpákkal oldották meg.

A hajó fűtését – meglehetősen szerény módon – egyetlen, kissé talán előregedett típust képviselő elektromos kályha próbálja megoldani, melyet a déli fal keleti falszakasza előtt helyeztek el. A kályha az egyébként rendkívül mértékben vizesedett falszakasz szárításához inkább használhatónak tűnik, mint a hajó felfűtéséhez.

A szentély

A templom félköríves záradéku szentélye (18. kép) a megszokott módon diadalívvel csatlakozik a templom többi részéhez. A diadalív északi és déli oldalai, szárai egyszerű kialakításúak, záradéka kosáríves kialakítást mutat.

A szentély északi falának kialakítása hasonló a hajó oldalfalaiéhoz, de a szentély fala némileg rövidebb, mint a hajó egy-egy falszakasza. A falszakaszon lévő ablak (mely egyben a szentély egyetlen ablaka), illetve az ablakfülke mind jellegét, mind kialakítását és keltezését tekintve egyezik a hajó ablakaival. A fal felső részét ív zárja, bár ez valamivel keskenyebbnek tűnik, mint a hajóban lévők, és inkább mutat boltív formát, mint amazok. A falszakasz alsó részét az 1980-as évek elején készített műanyag lambéria takarja, ámde az e feletti sávban mutatkozó hibák nem sok jót sejtetnek a fal lambéria mögötti részének állapotával kapcsolatban. Arról nem is beszélve, hogy annak idején az OMF csak ideiglenes megoldásként engedélyezte a műanyag lambéria felszerelését.

A falszakasz nyugati végén, közvetlenül a diadalív északi oldala melletti kis sarokban falpillér emelkedik, melynek lábátát ugyancsak a lambéria takarja. A pillér fejezete a hajóban lévő falpillérek fejezeteinél kevésbé gazdagon profilált.

A falszakasz túlsó, keleti végén, az északi fal és a szentélyzáradék északi ívszakaszának határán ismét csak egy falpillér látható. Ennek is lambéria takarja a lábátát és alsó részét (felette az árulkodó felületi sérüléssel), fejezete ugyanakkor profilált, de a pillér délnyugati sarkán lépcsősen tagolt is.

Az északi falszakasznál említett boltív erre a két támpillérre támaszkodik.

A szentély déli fala kissé más kialakítású. A falszakasz szerkezetileg ugyan jórészt egyezik az északi fallal, de a déli falon az ablak magasságában falfestményt (Angyali üdvözet) találunk (ennek oka, hogy a szomszédos sekrestye miatt tömör fal van e helyütt), alatta a fal középtengelyében a sekrestyébe nyíló ajtót. A pallótokos ajtó egyetlen, tömör, tükrökkel tagolt felületű ajtószárnyal rendelkezik, mellette csengettyű látható, kilincse, zárszerkezete 20. századi (század első fele, közepe).

A déli fal felső részét ugyanolyan boltív határolja, mint az északi falét. Az ív ugyanolyan, a falszakasz nyugati és keleti végein lévő falpillérekre támaszkodik, mint amilyen falpillérek az északi oldalon is láttunk. Az egyes falpillérek egészének és részleteinek kialakítása egyezik az északi oldalon lévő pillérekkel. Ami különbség, hogy a déli oldalon, a sekrestyébe nyíló ajtóól nyugatra súlyosabb állapotban van a falfelület, mint az északi oldalon bármelyik látható felületen (kérdés, mi lehet a helyzet a lambéria mögött?).

A félköríves szentélyzáradék belső falsíkja követi a külső falsík vonalát. A falfelület alsó részét itt is műanyag lambéria takarja, felső része teljesen sima, tagolatlan.

A szentély boltozata kétboltszakaszos, elülső szakasza a hajó boltszakaszaihoz hasonlóan ugyancsak csehsüveg-boltozat, de ez szabályosabban megépített, mint a hajó boltozata. A boltszakasz hajó felé eső oldalát még a diadalív határolja, de a csehsüveg-boltozatot kétoldalt boltívek, valamint a szentélyzáradék felé szegmensív határolják. A szentélyzáradék felett negyedgömb boltozat helyezkedik el, melynek felülete a falsíkból megszokott nélkül megy át. A nyugati boltszakaszon a négy evangelista ábrázolását ismerhetjük fel, míg a boltozat középpontjában a Szentháromság jelképét. Ezek a festmények is 1956-ban készültek, egyidősek a hajó boltozatán lévő festményekkel.

A falak és a boltozat alapszíne itt is az 1956-ban készült (esetleg 1982-ben valamelyest megújított) zöld alapszín.

A szentély padlózatának szintje egy lépcsőfokkal (tervezői felmérés szerint 18 cm-rel) van magasabban a hajó padlószintjénél, a lépcsőfok magasságú szintváltás a diadalív vonalában helyezkedik el. A jelentős részben a 20. század második felében készített szőnyegekkel fedett padlózatnak csak egyes szakaszai maradtak szabadon. A jelenlegi padlózat 20. századi simított beton, melybe négyzethálós mintát karcoltak, ahogy ez a szentély északi és déli oldalainál látszik, vagy éppen egyszerű, minta nélküli sima padlózat, mint ahogy ezt a szentélyzáradékban láthatjuk.

A félköríves szentélyzáradék előtt helyezkedik el az egyértelműen a 19. századra keltezhető (és alighanem a 19. század eleji átépítéshez köthetően emelt) főoltár (19. kép). Az oltárépítmény három lépcsőfok magasságú alapozáson áll. A lépcsőzet és az oltár előtti emelt szint jó része néhány évtizede készült szőnyeggel van fedve.

Az oltárasztal falazott, igényesen megépített, ez különösen látszik ívelt vonalú, felső részein profilált oldalain is, bár ez a kialakítás az oltárasztal elülső részére is átfordul. Az oltárasztal elülső részének aljában aranyozott díszítősört is láthatunk, felette egyenlő szárú aranyozott kereszt tűnik fel.

Az oltárasztalon középpont helyezkedik el a fából készült, részben aranyozott tabernákulum, tetején kisméretű, talán utólag elhelyezett Jézus szoborral. A tabernákulum két oldalán fából készült, aranyozott angyalszobrok találhatóak. Az angyalszobrok előtt aranyozott gyertyatartók állnak, két oldalt három-három, valamint a tabernákulum sarkaira is gyertyatartókat erősítettek.

A tabernákulum felett, de szerkezetileg a főoltárhoz tartozóan látható a főoltárkép (Szentháromság). A képet annak jobb alsó sarkában lévő felirat szerint van Dyck 17. századi holland festő műve nyomán, annak másolatként Pataky Sándor (1880–1969) készítette. Az eredeti kép mestere az újabb kutatások nyomán valószínűleg nem van Dyck volt,⁸⁴ de ez nem befolyásolja a kékedí másolat korát, ami a jelek szerint jóval későbbi, mint a főoltár többi része.

A főoltárnál említést érdemel, hogy teljes felső része fából készült.

A szentély diadalív vonalában találjuk a néhány évtizeddel ezelőtt készített szembemiséző oltárt, felette a diadalívről függ a díszes kivitelű örökmécses.

A szentélyben Árpád-házi Szent Erzsébet, Szent József, Szent János és a Szűzanya szobra látható. A szentély falain is megtalálható a hajóban már bemutatott stáció

domborművek egy-egy példánya, de megemlítendő a sekrestyébe nyíló ajtótól keletre, a déli falon lévő kisméretű falfülke is. A szentélyben ezen kívül az északi falnál egy kisebb asztalt és az északi és a déli oldalon a 20. század második felében készített székeket találunk.

A sekrestye

A 20,11 m² alapterületű, csaknem teljesen négyzetes alaprajzú sekrestyébe két irányból lehet bejutni: egyrészt a külső homlokzatoknál már említett, a keleti falon nyíló ajtón, másrészt fentebb, a szentély leírásánál már ugyancsak említett ajtón át.

A szentély felől nyíló ajtó a sekrestye északi falának közepén nyílik. Az északi fal ugyanakkor nem más, mint a szentély déli fala, melynek tagolása, szakaszolása egyezik a külső homlokzatoknál leírt falszakaszokkal. Emiatt van az, hogy az északnyugati sarokban egy rövidebb falszakasz mutatkozik, ahogy a hajó északi homlokzatának síkját a szentély északi homlokzatának síkjával ugyancsak egy rövidebb falszakasz köti össze, de az északkeleti sarokban jól látható a szentélyzáradék ívének innenső (voltagepp külső) síkja, oldala is.

A keleti fal közepén ugyancsak szegmensíves záradékú, enyhén rézsűs kávájú ajtófülkében látható annak a 20. század második felében készített ajtószárnynak a belső oldala, amelyről a sekrestye keleti falának külső homlokzata leírásakor már esett szó. Az ajtófülkében lévő járósínt egy lépcsőfokkal magasabb, mint a sekrestye padlószintje, de – mint a külső leírásnál már említettük – a szintkülönbség hangsúlyosabban megvan a helyiség járósíntje és a külső terepszint között.

A déli fal közepén szegmensíves záradékú, enyhén rézsűs, a padlószintig lefutó kávájú ablakfülkében láthatjuk a sekrestye délre néző ablakát (külső oldala egyszerű szalagkeretes, ráccsal védett, mint írtuk). A jelenleg meglévő ablak a 20. század második felében készült (talán az 1980-as évek végi homlokzati felújításkor), az ablakfülke viszont alighanem egyidős a sekrestyével, tehát 19. századi.

A fal nyugati végén, a délnyugati sarokban pillérszerű falazat mutatkozik, ami nagy valószínűséggel a valaha olajkályhához is használt kéményt rejt, azzal egyezik.

A nyugati fal (20. kép) látszólag teljesen tömör, de az itt lévő nagyméretű almárium mögött szegmensíves záradékú, egyenes kávájú falfülke helyezkedik el/rejtőzik, pontosan a fal közepén. A falfülke talán egyidős a fallal, eredeti funkciója vagy épített almárium lehetett vagy nyugatra néző ablak fülkéje. Ezt csak falkutatás tudná tisztázni.

A sekrestye síkmennyezetes (borított gerendafödém), padlózata alapvetően simított beton, de a helyiség leg-

84 A kékedí kép, azaz a másolat készítőjére vonatkozó feliratra Fazekas Gyöngyi kollégánót hívtá fel a figyelmet, melyet ezúton is köszönünk. Fazekas Gyöngyi szakirodalmi hivatkozásra alapuló azonosítása szerint ugyanakkor az eredeti képet mégsem van Dyck, hanem Guglielmo Walsgart (Guillaume Walschartz) készítette (FAZEKAS 2016, 19–20). A kékedí főoltárképen azért szerepelhet még van Dyck neve, mert a másolat készítése idején még őt vélték az eredeti kép festőjének. Az eredeti kép az Esterházy-gyűjtemény része, restaurálását nemrégiben Velekei Mária és Gyöpös Viktória végezte el (www.restauratorart.hu). A honlapon az eredeti képet és a restaurálás menetét is bemutató fotósorozat és szöveges leírás található. A honlapra és a restaurátorok igen szép munkájára ugyancsak Fazekas Gyöngyi hívtá fel a figyelmet, egyúttal felvette a kapcsolatot a két kollégánóval is.

nagyobb részén a betonpadlót linóleum és erre terített 20. századi szőnyeg fedi.

A sekrestye berendezésének legmeghatározóbb és egyik legértékesebb darabja az előbb említett almárium, melynek korát a 18. vagy 19. századra helyezük. Említendő még az egyszerű kivitelű, fából készült, pasztell sárga színű, valószínűleg 19. századi tabernákulum és ezüstözött gyertyatartók. Egy másik, kissé barokkos jellegűnek tűnő, szintén fából készült és szintén pasztell sárga, díszesen faragott felületű tabernákulum is látható a sekrestyében.⁸⁵ Szintén értékes darab az északi fal mellett álló nagyméretű, fiókos, sötétbarna íróasztal, melynek korát talán a 19. század végére, 20. század elejére tehetjük.

A sekrestye berendezési tárgyai között van még egy felolvasó állvány, továbbá egy imázsámoly, utóbbi talán még 19. századi, szépen megmunkált darab lehet. A 20. század második felét képviseli a délkeleti sarokban álló, miseruhák őrzésére, tárolására szolgáló kétajtós, meglehetősen jellegtelen szekrény. Említendő még a keleti falon lévő bejárat mellett lévő, legkésőbb 19. századra keltezhető (esetleg a 19. században beépített, de korábbi valójából) kő szenteltvíztartó és a mellette a falra akasztott füstölő. A sekrestye nyugati falának déli és északi végein egy-egy festmény függ („Madonna a gyermekkel” ábrázolás, barokk kori, esetleg kissé korábbi festmény 19. századi másolata; a másik kép Szűz Máriát ábrázolja, inkább talán sokszorosított, de szintén még 19. századi képen).⁸⁶

Az északnyugati sarokban a néhai II. János Pál pápa, a jelenleg visszavonult XVI. Benedek pápa és Seregély István korábbi egri érsek portréfotói láthatóak, valamint egy bekeretezett igen régi papír, rajta kissé nehezen kivehető latin nyelvű szöveggel, mely talán a templom 18. századi újjáépítésére, felszentelésére utalhat.

A TEMPLOMKERT

A templomot gondozott templomkert veszi körül. Határait az utca felőli északi és nyugati oldalakon kő és beton anyagú falazott, pilléres és a pillérek közötti falazaton ülő fém részekből készült kerítésszakaszok, a kastélyparkkal határos keleti és déli oldalakon betoncölöpökre felfűzött drótkerítés jelöli ki. A falazott-rácsos

kerítésszakaszok az 1970-es évek végén készültek, és alighanem a dróthálóból készültek is.

A templomkertbe bejárni a hívek és látogatók számára a templomkert északnyugati sarkában nyíló széles, kétszárnyú kapun és a templomkert északkeleti sarkában, közvetlenül a kastély kétszárnyú nagy kapuja mellett egy nagy fa árnyékában megbújó ajtón át lehet. Mind a szélesebb, mind a keskenyebb kapuzat egyidős a falazott kerítéssel. A nagyobbik kapun keresztül a torony aljában lévő főbejárathoz, a kisebbik ajtón keresztül a sekrestye ajtajához lehet jutni.

A templomkert értékes épített emléke a Melczer család által 1853-ban emeltetett, majd – valószínűleg szintén a család által – 1942-ben renováltatott, kőből készült feszület.

A 2016. ÉVI FESTŐ-RESTAURÁTORI VIZSGÁLAT EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Az ÁMRK restaurátorai által 2004-ben nyitott kutatóablakokban USB mikroszkópos kamerával keresztmetszet felvételek készültek a rétegekről és a vakolatokról. Így a vakolatok esetében egyértelműen meggyőződhetünk a már szabad szemmel is jól látható különbségekről. A karzat és az északi fal csatlakozásánál lévő kutatóablakokban láthatjuk, hogy az északi fal vakolata magasabb mésztartalmú, mint a karzat vakolatáé. Az északi falon a középkori vakolat töltőanyagának szemcsemérete különböző, míg a karzaton lévő vakolat töltőanyaga homogén folyami homokból áll. Ugyancsak magas mésztartalmú vakolat található a karzat szintmagaságában a déli falon (21. kép), ahol az általunk, azaz 2016-ban azonosított befalazott középkori ablakon nyitott (pontosabban a középkori ablakfülke megmaradt nyugati kávéjára is kiterjedő) kutatóablakban láthatjuk ezt a szinte töltőanyag nélküli meszes vakolatot (22. kép). Ez több kérdést is felvet: Mennyi ideig funkcionált ablakként, és mikor falazták be?

A karzat nyugati falánál, a boltozat csatlakozásánál nyitott kutatóablakból kiolvashatjuk azt az információt, hogy a korábbi boltozat, esetleg földem magasabbról indult, mert az elfalazás mögött több rétegben meszelést láthatunk, a rózsaszínű festés pedig csak az utolsó átépítés után készült el, mivel csak a boltozatig tart (23. kép). A karzat vakolata keresztmetszetének vizsgálatakor az alapmeszelésen többrétegű meszelt réteget találtunk, ami arra utal, hogy csak a berendezési tárgyak voltak színesek, a falakat fehérre meszelték. A templomban a rózsaszínű festés a Melczer-kastély díszítőfestéséhez köthető.

85 Fazekas Gyöngyi kolléganő felvetése szerint ez lehetett a 18. századi templom oltárához tartozó tabernákulum, melyet a templom átépítéskor és az új oltár elkészítéskor emeltek le eredeti helyéről. Felvetését elfogadjuk.

86 Fazekas Gyöngyi azonosítása a képekkel kapcsolatban.

A kutatóablakokban különböző árnyalatú rózsaszínű festést láthatunk. Ez a színkülönbség a festékbe kevert faszén mennyiségéből adódik, ami a falakon szép márványfestést eredményezett. A fent leírtak alapján mindenképpen szükséges volna a teljes templom megkutatása a faberendezéssel együtt, hogy kiderüljön például az is, hogy a jelenleg legrégibbi berendezésnek tartott szószek milyen kapcsolatban van a templombelső kifestésével, és milyen volt az eredeti színe?

ÖSSZEZÉS

A kékedi (alsókékedi) római katolikus templom késő középkori eredetű egyházi emlékünks. Mind a szakirodalom, mind az újkori egyházlátogatási jegyzőkönyvek tanúsága szerint a ma is álló templom eredete még a 15. századra vagy általánosságban a késő középkorra vezethető vissza. A 14. századi pápai tizedjegyzék alapján azonban már akkoriban is kellett állnia templomnak a faluban, papját ugyanis név szerint említik, ha a templomról nem is szólnak. A középkori templom építtetője a Kékedi család volt.

Az ismertté vált írott adatok szerint ezt a középkori építésű templomot veszik birtokba a reformátusok legkésőbb a 16. század közepén, és hosszú ideig az ő egyházukhoz tartozik. A Thököly-féle harcok idején lerombolták (vagy inkább romos állapotba jutott, melyet utóbb ismét használhatóvá tettek), de a Melczer család, akik házasság révén a 17. század utolsó negyedétől birtokolták Kékedet, 1729-ben újjáépítette.

A középkor óta fennálló templom megjelenésére az 1769-es canonica visitatio előtti időkből adatot, részletes leírást eddig nem találtunk. Az épület egyik hangsúlyos részének számító torony létezése kizárólag az írott források alapján – egyes szakirodalomban olvasható, forrásokkal alá nem támasztott megállapítás ellenére – csak a 18. századtól igazolható egyértelműen, de természetesen nem zárható ki, hogy csak az írott források hiányoznak, és a torony magába foglal középkori előzményeket is.

Ettől függetlenül a 18. században a templom hajója és szentélye még alighanem jelentős részben középkori eredetű képét, alaprajzi elrendezését mutathatta. Nyugati homlokzata előtt akkoriban már torony állt, a templom északi oldalán kisméretű, ismeretlen periódusban (talán még szintén a középkorban?) emelt sekrestye helyezkedett el a leírások szerint.

Ez a templom az egyházközség számára már a 18. század végén meglehetősen szűkösnek bizonyult (tehát az addigi templom kisebb volt a mainál), ezért

elhatározták a templom bővítését, amit az 1800-as évek legelején hajtottak végre. A templom hosszát megnövelték (a jelek szerint keleti irányban és talán csaknem a kétszeresére, legalább másfélszeresére, bár pontos mértéke még kérdéses), új szentélyt és új sekrestyét építettek. A tornyot is átépítették (az adatok szerint magasították). A hajót és szentélyt beboltozták, a hajó nyugati végében a korábbi fából készült karzat helyett kőből új karzattal emeltek. Gyakorlatilag ekkor alakult ki a templom mai építészeti külső és belső képe a toronnyal, a homlokzati nyílásrendszerrel, a hajóban és a szentélyben látható boltozattal, a sekrestyével. A 19. század folyamán nagyobb építkezésről már nem tudunk (leszámítva az orgona beépítését), folyamatosan vannak viszont adatok a templom felszereltségéről, javítási munkáiról. A 20. század is inkább a karbantartás, felújítások időszaka – már amikor volt rá pénz. A templombelső manapság meghatározó elemeinek számító fal- és boltozati festményeket 1956-ban készítették, de a belső színvilág mai zöld alapszíne is erre az időre vezethető vissza (alatta pedig ott vannak a korábbi évszázadok színvilágát őrző és mutató festett és színezett rétegek). A templom legutolsó nagyobb felújítási munkáira – ha minden igaz – 1988–1989-ben, illetve 2003-ban került sor.

A fentiek viszonylag követhetően kiadják a templom történetét, építéstörténetét, de nem adnak választ minden kérdésre.

Nem tudjuk, hogy a középkorban mikor épült az első kékedi templom, és, hogy a ma álló templom előzménye, azaz középkori része mikor váltotta fel a korábbi? Vagy a 14. században említett pap is már a mai templom előzményében szolgált a híveket és a kegyurat és az akkori templom falai, részei megtalálhatóak a mai templom falaiban is? Lehet, hogy az újkorban, amikor a templom építési idejét meghatározták, már tévedtek, mert nem emlékeztek pontosan, és ez alapján nem a 15. századot, hanem korábbi időszakot kellene a templom építési idejének tartanunk? Lehet, hogy a 15. században csak megújították a korábban is álló templomot, vagy lehet, hogy azt teljesen lebontva a Kékediek új egyházat építettek?

Ezekre a kérdésekre, valamint a középkori templom alaprajzi kiterjedésére, rendszerére falkutatással kombinált ásatás tudná a legpontosabb választ adni – ha lenne rá lehetőség, de ennek esélyét jelen időszakban nem látjuk. Megítélésünk szerint a templom általános kutatása során megválaszolásra kerülhetnének ezek a kérdések (is), mivel nagyon is valószínű, hogy a templom falainak jó része középkori építésű, és arra is van esély, hogy a templom jelenlegi padlózata alatt ott rejtőzzenek

a korábbi, a 19. századi bővítés előtti templomhoz tartozó falak, járó- és padlószintek. Az ásathoz és falkutatáshoz kapcsolódó festő-restaurátori kutatás pedig az eddiginél nagyobb felületeken tárhatná fel a templom különböző korszakaiból származó festésrétegeket. Különösen igaz ez a mai hajó nyugati felére.

Egy ilyen kutatás megmutatná számunkra a kora újkorban a reformátusok által használt, a 17. század végi harcok idején lerombolt (romossá vált), majd a Melczerek által újjáépített templom képét is. A templom középkori és kora újkori használatának, rombolásának és újjáépítésének a nyomai mind-mind megőrződhetnek a falakban és a jelenlegi padlószint alatti rétegekben!

És, hogy egy-két további igen fontos szempontot is említsünk: egyelőre nem ismert még a 19. századi bővítés pontos mértéke, kiterjedése sem, bár úgy véljük, hogy a korai és a bővített szakasz határvonala talán valahol a hajó középső szakaszának keleti vége táján lehet, de ezt csak falkutatással lehetne biztosan megválaszolni. Egyelőre nincs pontos válasz a hajó homlokzatain látható támpillérek meglehetősen szabálytalannak tűnő kiosztásának okára, eredetére sem.

Úgy véljük, hogy a kékeddi római katolikus templom rendkívül érdekes és változatos építéstörténettel rendelkezik, amire az írott források is utalnak, de a teljes képhez és a falakban, rétegekben megmaradt emlékekhez a levéltári kutatás folytatásán túl további, helyszíni kutatások is szükségesek. Egy ilyen kutatás olyan emlékeket (pl. elfalazott ajtókat, ablakokat, korábbi festett rétegeket, elbontott épületrészek falait, stb.) is felszínre hozhat, amelyek látványos elemei lehetnek a felújított templomnak. Az építéstörténettel kapcsolatos ismeretek bővülése az egyházközség hívei számára is bizonyára sokat jelenthetnek, de a településre látogatók számára is érdeklődésre tarthatnak számot.

A templom felújításra szorul, ez kétségtelen. Bár a falak állapota – amennyire bölcsészként és nem statikusként meg tudjuk állapítani – elég jónak tűnik, de szemmel látható problémát okoz a falak és a padlózat állandó vizesedése. Sőt, voltaképpen ez jelenti a templom egyetlen, ámde annál súlyosabb problémáját. Ehhez kétségtelenül javítani kell a falak állapotán, de ez mit sem fog érni, ha a templom körül a vízevezetés nem lesz megoldva. Tereprendezés, a vízevezetés megoldása annál is inkább szükséges lesz, mivel a helyszíni bejárás alkalmával is látható, tapasztalható volt, hogy a külső terepszint sok helyütt magasabban van, mint a belső járószint. És valószínűleg nem használ a templom állapotának a belső térben lévő simított, cementes anyagú beton padlózat sem, illetve a falakat borító, azok szellőzését talán akadályozó, de egy templomba

amúgy is kevésbé illő műanyag lambéria sem. A dolgok rendbetételét kétségkívül a külső oldalon és a külső terepszinteken javasolt kezdeni, és csak a külső homlokzatok és a terep rendbetétele után fordulni a belső felújítás kérdése felé (persze lehet egyszerre is elvégezni a kettőt, viszont az nem javasolt, hogy a belső legyen felújítva, de a külső felújítás és tereprendezés utólag legyen megoldva, vagy elmaradjon).

A tervezett felújítási munkára remélhetőleg mihamarabb sor kerül, így falusi templomépítészetünk ezen középkori eredetű emléke teljes egészében visszanyeri régi fényét.

Ezzel kapcsolatban ugyanakkor nagyon-nagyon fontos tényező lesz, hogy ennek az igen összetett és érdekes építéstörténettel rendelkező templomnak a felújítása közben meg lehessen találni az egyensúlyt a műemléki, régészeti, egyházi és közösségi használati, fenntarthatósági és pénzügyi szempontok között is. A felújítás egyik legfontosabb eszköze ezért véleményünk szerint az érintett felek közötti kölcsönösségen alapuló és rendszeres párbeszéd, egyeztetés és a kompromiszsumok keresése és megtalálása kell, hogy legyen.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton is köszönjük az egykori Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ Tervtára, Irattára, Fotótára és Könyvtára, továbbá az egri Főegyházmegyei Levéltár, a Kassai Érseki Levéltár (*Archiepiscopium Archiv, Košice*), valamint az Országos Levéltár munkatársainak az adatgyűjtésünk során nyújtott segítségét.

Köszönjük Isóczki Lajos és Szarka Zsolt tervezőknek a tervezett kivitelezéssel és a templom korábbi felmérésével kapcsolatos tervezői rajzoknak és szöveges anyagoknak kutatási munkánkhoz való átadását és felhasználásának lehetőségét.

Ugyancsak köszönjük M. Bán Beatrix festő-restaurátor művésznak, M. Nagy Éva festő-restaurátor művésznak, valamint rajtuk keresztül közvetve Balázs Gyulának (az ÁMRK egykori munkatársainak) 2004-es kutatási dokumentációjuk felhasználásának lehetőségét.

Egyúttal e helyütt szeretnénk megköszönni Simon Zoltán régész kollégának, jelen cikk lektorának a tanulmány ellenőrzésében végzett munkáját, a dolgozathoz fűzött észrevételeit, megjegyzéseit, valamint a Kékedre vonatkozó adatgyűjtése felhasználásának lehetőségét.

Végül köszönjük Szabó László János gönci plébános úr, valamint Duleczki Endre úr (Kéked) segítségét.

RÖVIDÍTÉSEK

ÁMRK – Állami Műemlék-helyreállítási és Restaurátori Központ, Budapest

Forster Központ – Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ, Budapest
 MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
 MNL OL DL – Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár, Budapest
 OMF – Országos Műemléki Felügyelőség, Budapest

IRODALOM

M. BÁN Beatrix–M. NAGY Éva–BALÁZS Gyula

2004 *Kéked, római katolikus templom Festő-restaurátori szondázó kutatása és a faberendezések állapotfelmérése*. ÁMRK–SZRO, Budapest. Kézirat.

CABELLO, Juan–SIMON, Zoltán

1994 A Kékedik és kastélyuk. In PAMER, Nóra (szerk.): *Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára*. Művészettörténet–Műemlékvédelem. VI. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest. 197–225.

1998 A kékedi kastély 17–19. századi építéstörténetéhez. In BARDOLY, István–LÁSZLÓ, Csaba (szerk.): *Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára*. Művészettörténet–Műemlékvédelem. X. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest. 255–277.

CSÁNKI Dezső

1890 *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*. I. kötet. *Abauj vármegye*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.

DIÓS István–VICZIÁN János (szerk.)

2001 *Magyar Katolikus Lexikon*. VI. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest.

ENGEL Pál

1989 *Kamarabaszna-összeírások 1427-ből*. Új Történelmi Tár. 2. Akadémiai Kiadó, Budapest.

FAZEKAS Gyöngyi

2016 *Kéked, Szentháromság templom, Festő-restaurátori szakvélemény*. Kézirat (2016. május 11.). Budapest.

FORSTER Gyula, báró (szerk.)

1906 *Magyarország műemlékei*. II. A Műemlékek Országos Bizottságának Kiadványai. Budapest.

GENTHON István

1961 *Magyarország művészeti emlékei*. 2. *Duna-Tisza köze, Tiszántúl, Felsővidék*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest.

GENTHON István–SZENTIVÁNYI Gyula

1940 *Abauj-Torna vármegye és Kassa műemlékei*. Budapest. Különlenyomat az alábbi műből: CSÍKVÁRI Antal (szerk.): *Abauj-Torna vármegye*. Vármegyei Szociográfiák. VII. A Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest.

GIBER Mihály–BOCSI Zsófia–SZILÁGYI Krisztián Antal
 2016 *Építéstörténeti Tudományos Dokumentáció. Kéked, Római Katolikus Templom*. Debrecen–Dunakeszi. Kézirat, 2016. május 20.

GÓLYA József

1960 *Műemlékjegyzék*. Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

GYÖRFFY György

1966 *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. Abaujvár, Arad, Árva, Bács, Baranya, Bars, Békés, Bereg, Beszterce, Bihar, Bodrog, Borsod, Brassó, Csanád és Csongrád megye*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

IKAFALVI DIÉNES Virág (szerk.)

1990 *Magyarország műemlékjegyzéke*. Országos Műemléki Felügyelőség, Budapest.

KISS Lajos

1978 *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. I. Akadémiai Kiadó, Budapest.

MAKSAY Ferenc

1990 *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén*. I. Akadémiai Kiadó, Budapest.

MELCZER István

1890 *Okmányok a kellemesi Melczer család levéltárából*. XIII., XIV., XV. század. Kiadja: Kellemesi Melczer István. Budapest.

NEMO, K. (szerk.) (álnév!)

1904 *A kassai százéves egyházmegye történeti névtára és emlékkönyve*. I. *Abauj- és Sárosmegye*. Vitéz A. Könyv- és Könyomdája, Kassa.

RÁTH Károly

1868 Az egri püspöki megyében fekvő templomok a XVII-ik század végén. *Magyar Sion* VI, 268–281.

[SCHEMATISMUS]

1870 *Schematismus venerabilis cleri diocesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1871*. Cassovia.

SOÓS Imre

1985 *Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest.

SZABADFALVI József–CSERI Miklós (szerk.)

1992 *Borsod-Abauj-Zemplén megye képes műemlékjegyzéke*. V. *Hernád-völgye–Encs környéke*. Miskolc.

SZABÓ István

1971 *A falurendszer kialakulása Magyarországon (X–XV. század)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

SZIKLAY János–BOROVSKY Samu

1896 *Magyarország vármegyéi és városai*. I. kötet. *Abauj-Torna vármegye és Kassa*. Budapest.

TÖRÖK József–LEGEZA László

2000 *A magyar egyház évezrede – 1000 years of the Church in Hungary/Das Jahrtausend der Katholischen Kirche in Ungarn*. Mises Kiadó–Ecclesia, Budapest.

WENZEL Gusztáv

1880 *Magyarország bányászatának kritikai története*. Budapest.

WOLF Mária

1989 *Árpád-kori eredetű települések Abauj vármegye déli részén*. Borsodi Kismonográfiák. 30. Herman Ottó Múzeum, Miskolc.

ZOVÁNYI Jenő

1929 *Protestáns lelkészek nyugtatványai régi tizedjegyzékek mellett*. In ZSINKA Ferenc (szerk.): *Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár*. XIII. Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, Budapest. 5–141.

FORRÁSOK

- AOL – *Anjou-kori Oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia*. Szerk.: KRISTÓ Gyula; II. 1306–1310; Budapest–Szeged, 1994; IV. 1315–1317. Budapest–Szeged, 1996; V. 1318–1320. Budapest–Szeged 1998; XXV. 1341. Szerk.: Sebők Ferenc; Budapest–Szeged 2004.
- AACass – *Arcidiecézsy Archiv, Košice* (Kassai Érseki Levéltár) – Archivum Archidioecesis Cassoviensis. Visitatio Canonica Parochiae. Nádasd, Trstené pri Hornáde, Acta Parochiae, 1757–1882.
- AOM – *Anjoukori Okmánytár, Codex Diplomaticus Hungaricus Andegavensis*, I. kötet (1301–1321). Szerk.: Nagy Imre; Budapest 1878.
- EFL Kassai Részek Iratai – Egri Főegyházmegyei Levéltár, Kassai Részek Iratai, Kékedre vonatkozó 1945–1967 közötti iratok.
- HO 1234–1536 – Hazai Oklevéltár. 1234–1536. Szerk.: NAGY Imre–DEÁK Farkas–NAGY Gyula; Magyar Történelmi Társulat. Budapest 1879.
- KATASZTERI 1867 – ALSÓ KÉKED falu Magyarországban, Abaúj megye, Zsadányi adóhivatal. 1867. 2. szelvény. Alsó Kéked K.o. XXIII. 17. oszt.ce. (részlet). Budapest Főváros Kormányhivatala Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztályának Archivuma (korábbi FÖMI Archivum). Budapest.
- KF I. – Első Katonai Felmérés (Collonne XXIII. Sectio X. számú szelvény): Magyar Királyság – Georeferált változat. DVD. Arcanum. Budapest 2004.
- KF II. – Második Katonai Felmérés (Section 40. Colonne XLI. számú térképlap): Magyar Királyság és a Temesi Bánság – Georeferált változat. DVD. Arcanum. Budapest 2005.
- KF III. – Harmadik Katonai Felmérés, a Magyar Szent Korona Országai, 1:25.000 (Sektion 4567/3. számú szelvény). DVD. Arcanum. Budapest 2007.
- LIBER 2005 – *Liber Sancti Iohannis Capituli Agriensis*. Az egri káptalan Szent János könyve. Az egri egyházmegye történetének forrásai 9. Közzéteszi: Kovács Béla; Heves Megyei Levéltár. Eger 2005.
- RATIONES 1281–1375 – *Rationes collectorum pontificorum in Hungaria. Pápai tizedszedők számadásai*. 1281–1375. Monumenta Vaticana, Vatikáni magyar oklevéltár I. 1. kötet; [Franklin Nyomda]. Budapest 1887.
- REF. ELJ. – Református Egyház-látogatási jegyzőkönyvek, 16–17. század. Milleniumi Magyar Történelem. Források. Osiris Kiadó, h. n. Budapest 2001.
- Római Katolikus Templom épületének felújítási tervdokumentációja; Kéked, Belterület, Hrsz.: 244. Megrendelő: Római Katolikus Egyház, Kéked. Tervező: Isóczki Lajos okl. építészmérnök, Encs, 2013. december hó.
- UeC – Urbaria et Conscriptioes. Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, E szekció (Magyar Kamarai Levéltár, E 156).

ADATTÁRAK

- Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ Tervtára, Budapest. A Tervtárból: Távlati terv, 1961. Nyilvántartási Karton.
- Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ Irattára, Budapest.
Az Irattárból:
OMF 7704/1978 sz. ügyirat. In.: Forster Központ Irattár, OMF iratok, 303. doboz, 66. irat. OMF 5732/1982 sz. ügyirat. In.: Forster Központ Irattár, OMF iratok, 390. doboz, 15. irat.

INTERNETES FORRÁSOK, OLDALAK

- <http://hungaricana.hu>
- <http://ksb.hu> – Magyarország közigazgatási helynévkönyve, 2015. január 1. (magyar és angol nyelven). Központi Statisztikai Hivatal, 2015. szeptember 3. (Hozzáférés: 2015. szeptember 4.)
- <http://lexikon.katolikus.hu>
- <http://mol.arcanum.hu/digilib> – A Magyar Országos Levéltár Digitális Könyvtára
- <http://mol.arcanum.hu/dldf> – A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa (MOL DLDF)
- <http://mol.arcanum.hu/medieval> – A Középkori Magyarország Digitális Könyvtára
- <http://mol.arcanum.hu/urbarium> – Urbaria et Conscriptioes

ADDITIONAL DATA ON THE HISTORY OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH OF KÉKED

Keywords: Kéked, Roman Catholic church, settlement and parish history, architecture history, monument research

Generally speaking, the origin of the Roman Catholic church of Kéked (Alsókéked) can be traced back to the late Middle Ages. The church certainly existed during the 15th century however based on a 14th century papal tithe registry a church must have existed even before, as the settlement's priest is mentioned by name, even if the church itself is not accounted for. The church had been constructed by the Kékedi family. It was occupied by the Reformed Church during the mid-16th century and it belonged to them for a long period. The church was destroyed (or rather, fallen to a heavily ruined state) during the Thököly uprising but it was rebuilt in 1729 by the Melczer family, who gained possession of Kéked in the last quarter of the 17th century through marriage.

The earliest detailed account on the church's appearance is the 1769 document titled canonical visitation. The nave and shrine of the 18th century church most likely depicted its original from the medieval times. There was already a tower in front of its western front although the time of its construction is uncertain and it is possible that the tower also has medieval traces in it. According to descriptions there is a small sacristy on the northern side of the church, its origin unknown (likely from the Middle Ages).

By the late 18th century the church had proven too small for the congregation (meaning the church was smaller than its present day incarnation) which led to the decision of its expansion in the very early 1800s. The length of the church was increased (seemingly eastwards) and a new shrine and sacristy were built. The tower was also rebuilt and made taller. The nave and the shrine were vaulted and the old wooden balcony in the western end of the nave was also replaced with a newer one made out of stone. It was then when the church gained its current architectural interior and exterior with the tower, the openings on the front, the vaulting over the nave, the shrine and the sacristy. We do not know of any major construction work during the 19th century (apart from the inclusion of the pipe organ), however there is constant data on the facilities and repairs regarding the church. The 20th century was mostly the time of maintenance and renovation. The current murals and vault paintings were made in 1956 as well as the choice of green to serve as the basis for the colours of the interior. The last major renovations of the church were conducted in 1988–1989 and 2003.

The aforementioned data do not provide with answers for ever question. It is unknown when was the first church in Kéked built during the Middle Ages. Could it be possible that the current day church originates not from the 15th but the 14th century instead? Did the pre-existing church only undergo renovation during the 15th century, or did the Kékedi family dismantle it completely and built a brand new one in its stead? The exact extent of the 19th century expansion is also unknown although we presume that the boundary between the early and expanded sections potentially lie somewhere around the eastern end in the middle section of the nave. Currently we also lack information on the origin and reasoning behind rather uneven distribution of buttresses seen on the fronts of the nave.

An excavation combined with wall research could provide the best answer to these questions along with the extent and system of the layout of the medieval church. We believe that these questions (along with others) could be answered through research since it is highly likely that a fair amount of walls are of medieval origin and there is also a chance to find walls and floor elements belonging to the church before the expansion under the current flooring. Painter-restorer research tied to the excavation and wall research could reveal paint layers from the various periods of the church on a greater surface than ever before. Such research could provide us an image of the church from the early Modern Era, during its ruination during the conflicts of the late 17th century as well as when the Melczer family rebuilt it.

The church requires renovation. Constant water damage of the walls and the flooring pose a serious issue. The condition of the walls certainly has to be improved but it will be for naught unless drainage around the church is not worked out as the exterior terrain is higher than the interior floor. The interior concrete flooring and plastic wainscoting on the walls (potentially hindering their ventilation) likely do not do any favours to the overall condition of the church either. Work is recommended to commence on the exterior fronts and terrain, plans for interior renovation should only follow afterwards (naturally both can be conducted simultaneously, but it is unadvised to have a renovated interior with exterior work done only afterwards or not at all).

Hopefully renovation begins soon enough. It will be a major factor to strike a fine balance between monument preservation, archaeology, church, community usage, sustainability and financial priorities.

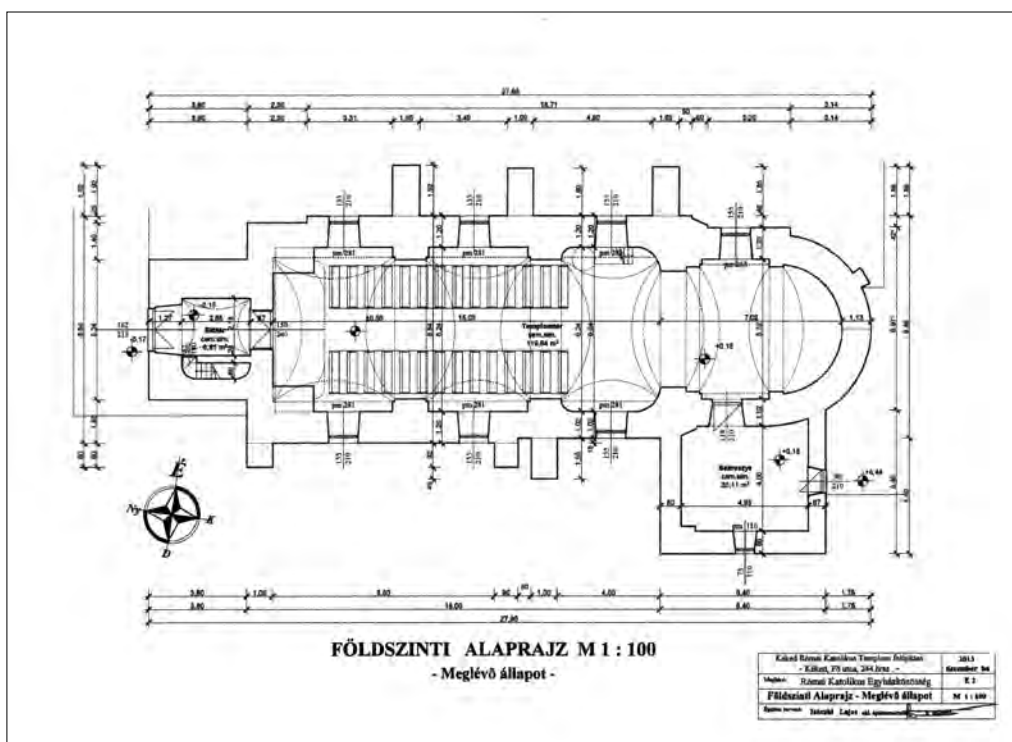
1. kép Alsókékéd (a térképen tévesen Felsőkéked néven) az I. katonai felmérés térképlapján.
Első Katonai Felmérés (Collonne XXIII. Sectio X. számú szelvény).

Fig. 1. Alsókékéd (erroneously appearing as Felsőkéked on map) during the I. military survey's map. First Military Survey (Collonne XXIII. Sectio X.).

2. kép A templom a kastélyval és a kastélypark részletével az 1867-es kataszteri térképen. ALSÓ KÉKED falu Magyarországon, Abaúj megye, Zsadányi adóhivatal. 1867. 2. szelvény. Alsó Kékéd K.o. XXIII. 17. oszt.c. (részlet).

Fig. 2. The church along with the mansion and a section of the mansion park on the 1867 cadastral map. ALSÓ KÉKED village, Hungary, Abaúj County, Zsadány tax office. 1867. section 2. Alsó Kékéd K.o. XXIII. 17. oszt.c. (excerpt).

3. kép A templom alaprajzi felmérése, 2013. Isóczki Lajos okl. építészmérnök munkája.

Fig. 3. Church layout by architect Isóczki Lajos, 2013.

4. kép A templom északnyugat felől, a Fő út irányából nézve. Giber Mihály felvétele, 2016.

Fig. 4. The church viewed from northwest from the direction of the main road. Photo by Mihály Giber, 2016.

5. kép A templom főbejárata a torony nyugati homlokzatának aljában. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 5. The main entrance of the church at the base of the western front of the tower. Photo by Mihály Giber, 2016.

6. kép A hajó és a szentély északi külső homlokzata. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 6. The northern exterior front of the nave and shrine. Photo by Mihály Giber, 2016.

7. kép A hajó déli külső homlokzata. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 7. The southern exterior front of the nave. Photo by Mihály Giber, 2016.

8. kép A templom délkelet felől, előtérben a szentélyzáródás déli íve és a sekrestye. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 8. The church viewed from the southeast with the southern curve of the shrine and the sacristy. Photo by Mihály Giber, 2016.

9. kép A templom főbejáratának belső oldala a toronyaljban lévő előtér részletével. Giber Mihály felvétele, 2016.

Fig. 9. The interior of the main entrance of the church with part of the foreground. Photo by Mihály Giber, 2016.

10. kép A karzatra nyíló ajtó és a torony déli falában lévő lépcső felső vége a torony első emeletén. Giber Mihály felvétele, 2016.

Fig. 10. The door leading to the balcony and the upper end of the southern staircase inside the tower from the first floor of the tower.

Photo by Mihály Giber, 2016.

11. kép Elfalazott ablak a torony első emeletének északi falában. Giber Mihály felvétele, 2016.

Fig. 11. Walled-in window in the northern wall on the first floor of the tower. Photo by Mihály Giber, 2016.

12. kép A hajó belső képe a szentély felé tekintve. Giber Mihály felvétele, 2016.

Fig. 12. Interior shot of the nave facing towards the shrine. Photo by Mihály Giber, 2016.

13. kép A hajó boltozatának részlete a fedélszékben. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 13. Part of the vault of the nave. Photo by Mihály Giber, 2016.

14. kép A hajó belső képe a karzat felé tekintve. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 14. Interior shot of the nave facing towards the balcony. Photo by Mihály Giber, 2016.

15. kép A karzat és a karzat alatti térrész a hajó nyugati végében a toronyaljából nyíló ajtóval. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 15. The balcony and the space beneath the balcony at the western end of the nave with the door at the bottom of the tower.
Photo by Mihály Giber, 2016.

16. kép A szószék. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 16. The pulpit. Photo by Mihály Giber, 2016.

17. kép A mellékoltár. Giber Mihály felvétele, 2016.
Fig. 17. The side altar. Photo by Mihály Giber, 2016.

18. kép A szentély. Giber Mihály felvétele, 2016.
 Fig. 18. The shrine. Photo by Mihály Giber, 2016.

19. kép A főoltár. Giber Mihály felvétele, 2016.
 Fig. 19. The main altar. Photo by Mihály Giber, 2016.

20. kép A sekrestye nyugati része. Giber Mihály felvétele, 2016.
 Fig. 20. The western side of the sacristy. Photo by Mihály Giber, 2016.

21. kép Restaurátori kutatóablakok 2004-ből a karzat déli oldalán. Fazekas Gyöngyi felvétele, 2016.
Fig. 21. Research windows used by restorers in 2004, on the southern side of the balcony. Photo by Gyöngyi Fazekas, 2016.

22. kép Középkori ablak kávéjának részlete a karzat déli oldalánál. Fazekas Gyöngyi felvétele, 2016.
Fig. 22. Brim section of a medieval window at the southern side of the balcony. Photo by Gyöngyi Fazekas, 2016.

23. kép A hajó boltozata mögé húzódó festésrétegek a karzat nyugati oldalán. Fazekas Gyöngyi felvétele, 2016.
Fig. 23. Paint layers behind the vaults of the nave on the western side of the balcony. Photo by Gyöngyi Fazekas, 2016.